VZDĚLAVACÍ

KNIHOVNA KATOLICKÁ.

POŘÁDAJÍ:
Dr. JOS. TUMPACH. * Dr. ANT. PODLAHA.

— Se schválením —
nejd. kníž. arc. ordinariátu v Praze ze dne 22. května 1896, čís. 4884.

SVAZEK XVI. SVAZEK XVII.

V PRAZE 1900.
CYRILLO-METHODĚJSKÁ KNIHTISKÁRNA A NAKLADATELSTVÍ
V. KOTRBA.

STÁVKY.

Několik úvah z bojiště práce s kapitálem.

Napsal

RUDOLF VRBA.

NVT (2011)

OBSAH

§1.

Otroci starých Řeků a Římanů.

Staří Římané měli pořekadlo: »Beati possidentes«. Dnes bychom toto pořekadlo přeložili asi tak: Šťasten, kdo má wertheimku naplněnou papíry, jež mají dobrou dividendu. Protiva práce a kapitálu byla u starých Řeků a Římanů zrovna tak všeobecná a ostrá, jako je dnes; jen formy jsou různé. Boj práce s kapitálem u starých pohanských národů zuřil právě tak, jako zuří dnes. Starořímští kapitalisté neliší se pranic od našich kapitalistických továrníků. Staří pohané přivlastňovali si práci jiného pod formou nejbezohlednější: otroctvím. U starých Řeků bylo otroctví základem všeho státního společenského zřízení. Žádnému Řekovi ani ve snách nenapadlo, že by jinak mohlo býti; věc byla sama sebou zřejmá; jinak by Řekové nebyli dovedli se uživiti, kdyby byli neměli práce otrocké. Aristoteles nezná řecké domácnosti, kde by nebylo otroků. Otrok a nástroj byly rovné věci. Aristoteles praví, že otroctví jest nutné, jelikož si nelze žádné hospodářství představiti bez otroků. Otroctví jest po právu, poněvadž, kdo není narozen jako řecký občan, jest otrokem, to jest bytostí, která jen jiným pracovati a jiných poslouchati musí, a která má jen tolik rozumu, aby pochopila, co jí někdo jiný poručí. Otroci a zvířata slouží svými tělesnými silami našim potřebám, každý ovšem dle toho, jaké má schopnosti. Poněvadž pán a otrok jsou jako umělec a jeho dílo, jako duše a tělo, nemůže pán k otroku míti lásky, a má-li ji, má ji jen tolik, jako ke svému koni, poněvadž pán a otrok nemají nic společného, a proto nemůže býti mezi nimi žádného práva.

Počet otroků byl u starých Řeků mnohem větší, než počet svobodných. Sčítání lidu dle Demetria Falerea udává, že Attika měla 20.000 svobodných občanů Athéňanů, 10 tisíc metoeků a 400 tisíc otroků. Mimo to byly zde otrokyně, jichž počet byl však mnohem menší. Ve Spartě bylo 36 tisíc občanů, 244 tisíce helotů, to jest otroků, a 120 tisíc perieků, kteří se lišili od otroků tím, že je nesměli Sparťané dle libovůle usmrtiti. V Korintě bylo 460 tisíc otroků a v Aegině docela 470 tisíc. Většina otroků pracovala v polích, dolech a továrnách. V dolech pracovalo na tisíce otroků v okovech.

Zášť otroků a helotů proti jejich tyranům byla hrozná. Proto se měli Sparťané před heloty na pozoru a občas pořádali veliká krveprolití, aby helotové nesesílili a jich nepřekonali.

Všeobecně platilo, že každý otrok jest bytostí naskrze zkaženou. Proto žádný pán v ničem nedůvěřoval otroku. Plato radil, aby si nikdo nedržel otroků z jedné krajiny, aby je přísně držel a často trestal. Pán nemá nikdy jindy s otrokem hovořiti, leč když mu dává rozkazy. Známkou vzdělaného člověka bylo, že opovrhoval otroky. Otroci za to spláceli pánům. Každý otrok jednal jen z bázně anebo pro své chtíče. Otroci byli oddáni všem neřestem: pití, obžerství, smilstvu, kde jen mohli, pána okradli, a hleděli ovšem, aby unikli trestům. V tom viděli úkol svého života. Řekové sami uznávali, že celý systém otroctví je samy mravně a hmotně ničí, že v nich živí pánovitost, krvelačnost, ukrutenství, zuřivost, kteréžto vlastnosti velmi dobře líčí na tyranech na trůně. Avšak ve skutečnosti byl každý Řek ve vlastním domě nelidským tyranem. Pán domu mohl otrokův i otrokyň zneužívati ke svým tělesným chtíčům. Když se nasytil některé otrokyně, prodal ji do veřejného nevěstince. Zavítal-li host do domu, bylo povinností hostitelovou, dáti mu k vol-

nému užívání otrokyni. Daroval-li některý pán otrokyni svobodu, nemohla se tato jinak uživiti, než že se chopila hanebné živnosti.

Otroci u starých Římanů měli ještě horší životní úděl, než otroci řečtí. Otrok u starých Římanů byl pouhou věcí, majetkem, nebyl osobou, neměl hlavy, jak římské právo mluvilo, co vydělal, patřilo pánovi. Pán mohl otroka darovati, půjčiti, zastaviti neb vyměniti. Pán směl otroka dle libosti trýzniti a usmrtiti. Tresty a mučidla na otroky byly různého druhu. Obyčejně přibíjeli se otroci na kříž. Každému svobodnému Římanu bylo proti otroku vše dovoleno. Zbil-li někde otroka, nesměl ho nikdo žalovati, ani majitel. Otrokyně, jichž v domě každého Římana byl veliký počet, musily své paní obsluhovati, majíce tělo obnaženo, aby tím více cítily trest, kterého se jim dostalo. Římanky bodávaly otrokyně dlouhými a ostrými jehlicemi do prsou. Byla-li paní na některou otrokyni žárlivá, dala jí okovy, ve kterých sevřena, musila obsluhovati. Otroci, kteří obdělávali velkostatky římských boháčů, pracovali na polích v okovech. Přes noc byli vtěsnáni do podzemních brlohů jako dobytek. Jakou cenu měl otrok u Římanů, vysvítá z toho, že římské trestní právo stanovilo trest smrti na toho, kdo by zabil tažného vola; kdo však zabil otroka, nebyl ani obžalován. Římští boháči měli 10 až 20 tisíc otroků. Většina z nich pracovala ovšem na polích. Crassus měl tolik otroků, že bylo mezi nimi 500 architektů a tesařů. Scaurus měl 8 tisíc otroků.

Aby se zbavili hrozných svých utrpení, zosnovali otroci někdy povstání. V Dolní Italii a Sicilii utvořily se veliké armády otroků. Eunus a Kleon vedli armádu otroků na 200 tisíc hlav silnou. Všickni však podlehli. Crassus dal cestou z Kapue do Říma vztyčiti kříže a na ně přibíti 10 tisíc otroků. Dle Bunsena bylo v Římě v druhém století před Kristem přes 700 tisíc otroků. Na jednoho svobodného Římana přišli tehdáž v celé Italii 2 otroci.[1]

Otrocký systém a vykořisťování nebohých těchto tvorů několika málo římskými boháči byly příčinou chudoby ohromných mass a byly také zkázou celého římského národa. Říše tato ohromná a mocná shroutila se jako budka z karet. Vznešené učení Kristovo, které hlásá rovnost a rovnocennost všech lidí před Bohem, které učí, že povinností každého člověka jest chléb si vlastní prací vydělati (»Kdo nepracuje, ať nejí!«), tyto vznešené nauky způsobily, že otroctví zmizelo. Hlavně pak křesťanský středověk dává nám plno zářivých příkladů, kterak vládl všudy blahobyt, tak že zemské sněmy byly nuceny proti vzmáhajícímu se přepychu mezi lidem postaviti se na odpor. Křesťanství způsobilo, že nikdo nebohatnul z práce jiných. Zde jest jádro starého a dnes oživeného kapitalismu. Nikdo se nemůže státi milionářem, nepracuje-li pro něho na sta jiných lidí, jak tomu bylo za dob starých Římanů.

V hromadných povstáních otroků ve starém Římě vidíme první pokusy odboje a sebeobrany utlačovaných proti vykořisťovatelům; jsou to první zoufalé boje práce proti kapitálu, které končily obyčejně hromadným vražděním otroků. Když pak zavedením římského práva v šestnáctém století selský stav upadal pod jho pánů, vidíme opět hrozná selská povstání proti pánům, která též obyčejně končila strašným vražděním sedláků. Zde vidíme, kterak potlačovaní dávali životy své v šanc, poněvadž neměly pro ně žádné ceny.

---

[1] Döllinger, heidenthum str. 760—790.

Otrokům ani nevolníkům nebylo možno proti svým vykořisťovatelům jinak se brániti, než povstáním. Otroci ani nevolníci nemohli stávkovati, poněvadž je hned čekala za to smrt anebo kruté trýznění.

§ 2.

Stávky v dřívějších dobách.

Nic nového pod sluncem. Zastavení práce není vynálezem dnešní doby a dnešního továrnického dělnictva, nýbrž jest známo již starým tovaryšům v dřívějších řemeslných sdruženích. Hádky, různice a jiné potyčky tovaryšů různých řemesel mezi sebou nebyly vzácny.

Nejvíc bouřlivé krve měli v sobě od jakživa horníci. Měli své sociální bolesti a těch hleděli hojiti stávkou a bouří. Havířské bouře byly velice nebezpečny pro množství tohoto lidu, jehož tvrdá práce pod zemí činila jej velice odhodlaným. R. 1494 povstali havíři pro různé šidby proti perkmistrům. Tenkráte ukrotilo havíře napomínání kněze Svatomíra, několik sudů piva a snad směšná řeč konšela Kroupy, které se havíři dali do smíchu. Bouře havířské neskončily skorem nikdy ve prospěch havířů.

Tak skončila smutně secese havířů na Kaňk roku 1496. V neděli před sv. Markétou havíři, připravivše se v odění, vešli na jeden vrch u Kaňku, chtějíce spravedlnosti hájiti a chtěli jsou raději umříti, nežli by se tomu více dívali.[2] Byli však obklíčeni a 10 z nich jato, mučeno a konečně sťato. Jdouce na smrt, ohlašovali, že se zasadili o spravedlnost, která se nedála při rudě králi i zemi skrze úředníky.

Hádky tovaryšů někdejších cechů braly na sebe někdy hrozivou tvářnost, hlavně když se tovaryši jednoho řemesla pozdvihli proti mistrům. Bývalo zvykem, že když tovaryši měli příčinu stěžovati si na mistra pro strhování mzdy, přetěžování v práci, nelidské zacházení, že v sobotu práci položili, a žádný tovaryš nesměl u tohoto mistra vzíti práci pod trestem vyloučení, až by spor byl urovnán. Při tom se stávalo, že městské úřady hleděly z ciziny příchozí tovaryše brániti před stávkujícími. V tom případě položili všichni tovaryši celého města práci, táhli, hlomozíce a křičíce, za brány, ztropili výtržnosti, poslali na všecky strany dopisy, aby žádný tovaryš neodvážil se přijíti do města hledat práce, a nevrátili se dříve do města, dokud požadavky jejich nebyly splněny.

Poučným vzorem tovaryšské vzpoury a stávky jest stávka obuvnických pomocníků v Augšpurku, r. 1726 zosnovaná. Stávka ta měla následující příčinu. Při jisté zábavě sepralo se několik obuvnických pomocníků. Městský úřad nařídil, aby pomocníci nahradili škodu. Rváči však chtěli, aby tuto škodu nahradilo celé pomocnictvo, a začali vynucovati na pomocnících, kteří v pranici žádného účastenství neměli a proto nic nepoškodili, příspěvky k náhradě. Poněvadž pomocníci dlouho k placení se neměli, chtěl magistrát zabrati pomocnickou pokladnu. To bylo příčinou velikého jitření pomocnictva. Najednou všichni chasníci povstali jako jeden muž, položili práci a šli do svých bytů. Veškeré poku-

[2] Winter, Kulturní obraz českých měst, str. 396. Sv. II.

sy přiměti stávkáře k rozumu byly marny. Magistrát proto se rozhodnul starší chasníky uvězniti a ostatní internovati v bytech. Toho se tovaryši lekli, zmoudřeli a přislíbili, že se do práce vrátí. Na to vynesl magistrát rozkaz, že každý tovaryš má zaplatiti 1½ zl. na úhradu škody. Rozkaz ten tovaryše opět roznítil a následek toho byl, že tovaryši počtem 130 mužů opustili město Augšpurk a usadili se 13. května r. 1726 v bavorském městě Friedberku. Odtud posílali na všecky strany dopisy, až do Berlína, ve kterých ospravedlňovali své jednání.

V listech zapřísahali každého pomocníka, aby do Augšpurku pro práci nechodil, a pakli se kdo odváží, pak že zví. Výhrůžky měly dobrý účinek. Dlouhou dobu ani jeden chasník obuvnický neodvážil se do Augšpurku pro práci. Augšpurský magistrát však veřejně ohlásil, aby se žádný nebál a do města jen přišel, že úřady ho dovedou chrániti před násilím tovaryšstva stávkujícího. Tovaryši stávkující číhali totiž na stávkokaze a nehorázně ho zpolíčkovali, ztrýznili, takže některý z toho až ohluchl neb jinak na zdraví vážně utrpěl. Město Friedberg vyslalo do Augšpurku deputaci, aby vyjednávala o smír, poněvadž by se město rádo bylo zbavilo stávkujících. Augšpurský magistrát žádal bezvýjimečné vzdání se, odprošení úřadů, záruku za dluhy, načež že všickni opět přijati budou do práce.

Na tyto podmínky chasníci nepřistoupili. Bylo tedy nutno sáhnouti k prostředkům jiným. Z Donauwörthu dorazilo do Friedberku vojsko, starší z chasníků byli uvězněni a ostatní tovaryši musili podepsati rukojmí, že ručí za 3132 zlaté dluhů, které v městě Friedberku za dobu stávky nadělali. Většina chasníků se vrátila ke svým mistrům do Augšpurku a jen 20 jich do města více nepřišlo. Tak skončila stávka naprostým nezdarem.

Podobně opustili r. 1799 všichni pomocníci zámečničtí město Frankfurt, poněvadž jim mistři nechtěli přidati na snídani.[3]

Z toho vidíme, že dnešní zosnované stávky a zvláště výhrůžky stávkokazům se strany internacionálů nejsou ničím novým.

Stávky chasnické ve středověku byly možny proto, že tovaryši měli neobyčejnou organisaci, kterou se ani dnešní dělnictvo vykázati nemůže. O tom jsou mnohé doklady z dějin. V patnáctém století panovala mezi tovaryši jednotlivých cechů taková pevná organisace a tak stáli všichni za jednoho a jeden za všechny, že tovaryši měli spolky uzavřené na vzájemnou ochranu svých práv a výsad.

Zajímavý důkaz, jak tovaryši byli organisováni, podává stávka pekařských chasníků v Kolmaru. Roku 1495 zastavili tamější pekařští tovaryši práci a vytáhli z města, poněvadž jejich společenstvo bylo vinou městského úřadu na právech zkráceno. Následkem zastavení práce vydala městská rada kolmarská na tovaryše vyhlášku, že propadají vyobcování (Verrufu), poněvadž proti slibům a složené přísaze neopustili města veřejně branou, nýbrž tajně, postranními brankami. Na to vyhlásil magistrát, že má každý právo, dokud stávka trvati bude, v městě prodávati pečivo. Chasníci města podali nejdříve svou při k soudu do Horního Bergheimu. Tento soud odsoudil chasníky k peněžité pokutě. Chasníci se odvolali ke královskému dvornímu soudu do Ensisheimu. Když tento soud svůj nález r. 1496 tovaryšstvu dodal, nebyli ani s tím spokojeni a podali svou při k říšskému soudu do Frankfurtu. Stávka trvala plných 10 let. V té době stávkující tovaryši

[3] Monatschrift für christl. Socialreform, roč. 1887, str. 322. Článek: Ein Streik im 18. Jahrhundert.

byli podporováni a vydržováni od ostatních tovaryšů pekařských cechů celého Porýnska. Většina tovaryšských cechů prohlásila každého tovaryše, který by v Kolmaru vzal práci, za vyobcovaného. Teprve r. 1505 byl spor urovnán. Rozsudek zněl: pekařský cech má zaplatiti městu 170 zl. pokuty, za to však budiž vše, co v Kolmaru proti chasníkům pekařským bylo podniknuto, zapomenuto a odpuštěno. Pekařskému cechu uznány všechny výsady a práva a jeho místo v průvodě o Božím Těle. Vítězství bylo tedy na straně tovaryšů.

Podobný případ udál se v Norimberce r. 1475. Tamější mistři plechotepci chtěli pro nastalou drahotu chasníkům ujmouti na stravě. Tito nebyli s tím spokojeni, položili práci a opustili město. Poslali na všechny strany dopisy a nepustili do Norimberka žádného chasníka. Následkem toho cech plechotepců norimberských, jeden z nejstarších a nejzámožnějších, klesl tak, že nemohl ani voliti do městské rady, a mistři úplně zchudli. Někteří se z Norimberka vystěhovali a tak cech ten v Norimberce nadobro zahynul.

Stávky tovaryšů byly dosti časté a měly za účel dosáhnouti lepší stravy nebo větší mzdy nebo zkrácení pracovní doby.

Největšími nespokojenci byli tovaryši cechů krejčovských. Tak v městě Weselu zastavili krejčovští chasníci roku 1503 zrovna před svatodušními svátky práci, tak že mistři nemohli dodělati objednané sváteční zakázky. Sám purkmistr města v cechovní síni prohlásil veřejně, že krejčovští chasníci jsou nepokojného ducha a že jsou k hádkám mnohem více hotovi, než tovaryši jiných cechů.

Ostatně většinou urovnaly se spory mezi chasníky a mistry po dobrém, poněvadž obě strany měly znamenitou organisaci. Každá strana vyslala své důvěrníky a při kousku dobré vůle šlo vše dobře. Někdy rovnal spory s dobrým prospěchem městský magistrát. Když roku 1469 vypukly rozbroje tovaryšů a mistrů obuvnických v městě Emerichu, vyjednával městský magistrát s důvěrníky obou stran a po dlouhém smlouvání spor urovnal. Na to mistři i tovaryši pili svorně a radovali se.

Organisace tovaryšů neobmezovala se na tovaryše cechu pouze jednoho města. Tak byli tovaryši krejčovští ve Slezsku organisováni ve 14. století po celé zemi v jeden svaz. Kovotepci měli rozsáhlé organisace v Mnichově a Heidelberce. Organisace stavebních dělníků rozprostírala se po celém Bavorsku a Porýnsku.[4]

§ 3.

Příčiny stávek.

Rubrika stávek v denních listech nám zevšedněla tak, jako rubrika o denních neštěstích. Kdo je původcem stávek? Jsou to štváči a nesvědomití agitátoři dělnictva, nebo je to neúprosný a hladový mamon kapitalistův, který dělnictvo dohání k zoufalství? Příčiny stávek nutno hledati na obou stranách, jak u kapitalistů, tak v dělnictvu, a jedná se jen v různých případech o to, kdo byl původcem a příčinou stávky. Lehce pochopíme, že

[4] Janssen I. 353—357, u Herdera r. 1887.

dělnictvo svaluje vinu na podnikatele a podnikatel na dělnictvo; každý chce býti čist. Kdo tedy vinen, musilo by se v každém případě teprve zjistiti a vyšetřiti. Jisto jest, že neustále vypukajícími stávkami světu se dokazuje, že mezi lidskou prací a kapitálem vede se neustálý, zarputilý a rozsáhlý boj. Společnost lidská za těchto poměrů nese z toho nedostižné škody. Válčící strany nikdy se nesmíří, nezavládne-li mezi nimi touha po smíru. Tak pravil papež Lev XIII. k dělníkům francouzským dne 20. října r. 1889: »My žádáme, aby prácedárci i dělníci vrátili se k zásadám křesťanského náboženství, aby nastal smír mezi prací a kapitálem, svornost mezi dělníkem a prácedárcem, bez kteréžto svornosti neobstojí štěstí a pokoj rodin a celého veřejného života.« Stávky řemeslnických tovaryšů ve středověku a za dob řemeslných cechů vůbec jsou dětskými hračkami u porovnání se stávkami, jak se dnes odehrávají a kterých se účastní na tisíce, ba i statisíce dělníků. Zdá se někdy, jakoby kapitalisté schválně stávku vyvolávali, aby své záměry uskutečnili, a na druhé straně živí dělnictvo mezi sebou lidi, kteří nemají jiného na práci, než štváti a stávky organisovati.

Se strany dělnictva jest stávka svépomocí, kterou chce na kapitálu vynutiti větší práva aneb zneuznaná práva práce. Se strany kapitalistů jest stávka na přerušení výroby. Pro dělnictvo znamená dále stávka rozmnožování chudoby, pro celou pak společnost lidskou jest stávka nebezpečným dynamitem, rozdmychuje společenské protivy, zvětšuje nenávist kapitalistů a dělníků.

Stávka jest válkou mezi kapitálem a prací lidskou. Válka vypukne, když je zde nějaké nepřátelství. A to panuje mezi kapitalistou a dělnictvem. Chudé dělnictvo chová v sobě hluboký odpor proti těm, kteří z jeho mozolů bohatnou.

Čím bezohledněji bývá dělnictvo vykořisťováno, tím divočejší jest zášť proti vydírajícímu kapitalistovi a jemu pomáhajícím orgánům. Stávka propukne, když dělnictvo se cítí na svých právech nespravedlivě býti zkracováno. Stávka jest pařeništěm divokého třídního záští, které lehce může propuknouti i v občanskou vzpouru. Dosud dovedly panující kruhy hlavně u nás stávky zažehnati četnictvem a nasazenými bodáky vojska. Kvašení v dělnictvu a zášť na celou společnost roste, pakli stávka dlouho trvá a tím také bída v dělnictvu stávkujícím. Kapitalistovi milionáři je hej, ten má z čeho žíti a čeká jen, až stávkující dělnictvo hladem donuceno opět požádá o práci za podmínek, které si nadiktuje vítěz, kapitalista. Stávkami se přiostřuje jen protiva mezi podnikatelem a dělnictvem, ačkoliv obě strany jedna bez druhé nemohou ničeho počíti.

§ 4.

Nepřátelství mezi dělníkem a prácedárcem.

Člověk, který má jen holé ruce, nemůže nic podniknouti. Nemá-li nástrojů a surovin, které se dají koupiti, které tedy tvoří to, co nazýváme kapitálem, nemůže se pustiti do výroby. Na druhé straně nemůže kapitalista se hnouti, nestáli-li by v továrně u strojů dělníci. I největší a nejsilnější stroje by se nehnuly, kdyby jich neobsluhoval člověk. Práce a kapitál nemohou býti od sebe odloučeny, jeden bez druhého nesvede ničeho. Spojí-li se

oba a svorně spolupůsobí, pak teprv nabývají vlivu a ceny. Nejlépe se práce a kapitál dohodnou, když oba jsou při jedné osobě. Truhlářský mistr, který pracuje v dílně sám, nebude ovšem proti sobě stávkovati.

Dnes však takových menších kapitalistů jest poskrovnu. Dnes máme veliké davy dělnictva a pomocnictva, které pracují jen ve službách kapitálu, jenž patří jiné osobě. Kdybychom na věc pohlíželi jen se stanoviska ideálního, musili bychom se přiznati, že po právu by se měl prácedárce s dělníkem o ovoce práce děliti. Nedá se popříti, že i práce má míti podílu na zisku. Nikomu se však dosud nepodařilo vynalézti ono měřítko, podle kterého by podnikatel a dělnictvo se shodli a zisk sobě rozdělovali. Člověk od přírody je sobec a není anděl, a dokud z člověka nezmizí sobectví, dotud nezmizí s povrchu země boj práce s kapitálem. A přece jest na světě již stará a dobrá cesta, kterou by kapitalista i dělník dobře spolu mohli jíti; jsou to dvě základní ctnosti, kterým učil a jež ukázal Syn Boží celému světu: spravedlnost — »co nechceš, aby ti jiní činili, nečiň i ty jim« — a láska k bližnímu — »miluj bližního svého jako sebe sama«. Dokud lidstvo těmito dvěma ctnostmi bude opovrhovati a šlapati učení Kristovo do bahna mamonu a zvrhlých lidských vášní, dotud nezmizí zášť mezi podnikatelem a dělníkem. Dnešní neustálé stávky jsou pádným důkazem, že povaha lidská se zvrhla, že spravedlnost zmizela a ustoupila všeobecnému sobectví. Podnikatel sobec, dělník sobec; žádný z obou nechce povoliti, a odtud ta válka. Hledejte dnes křesťansky smýšlejícího prácedárce a řekne se vám: Blázne, dnes s křesťanskou láskou nepostavíte ani jedné továrny, a nebudete v ní pracovati ani rok, přijdete na mizinu. Mluvte k socialistovi, aby poctivě pracoval za umluvenou mzdu. Přijdou agitátoři, popletou mu hlavu, začnou štváti, a jste se svou křesťanskou spravedlností u konce. Hledejte dnes poctivého dělníka, který poctivě koná svou práci — ostatní dělníci se mu vysmějí. Proč tedy dnes tak hrozná zášť mezi prací a kapitálem? Příčiny toho hledejme tedy jen ve zvrhlosti lidské, jež nedbá spravedlnosti a nezná lásky.

Jak daleko již protivy mezi prácedárci a dělnictvem pokročily, o tom podávají četné dělnické schůze, které se z pravidla uspořádají před vypuknutím stávky, hojných důkazů. Velice zajímavou je v tomto směru schůze pekařského pomocnictva pražského, která se odbývala ve středu odpoledne dne 15. listopadu 1899 v sále Konviktském za přítomnosti asi 1000 pekařských pomocníků. Vidno z ní, jak příkře proti sobě stojí zaměstnavatelé a dělníci. Rokovalo se totiž o požadavcích pekařských dělníků a odpovědi mistrů pekařských. Jako referent mluvil redaktor Ctibor a pravil v hlavních bodech toto: Požadavky pekařského dělnictva, formulované na schůzi dne 12. října 1899, vyvolaly rozruch i u dělnictva i u zaměstnavatelů. Dělníci označují je za mírné, že neobsahují pranic nemožného, že odpovídají jen zákonům přírody, ale také zákonům rakouským. Zaměstnavatelé zase říkají, že jsou neproveditelny, že by se tím řemeslo zničilo. Záleží na tom, zda lze obě ta mínění srovnati, zda a jak lze požadavky ty provésti. Zaměstnavatelé a zejména zástupci společenstva ukázali však příkrou svojí odpovědí, že nejsou schopni k provedení nápravy. Nemají zájmu na tom; jich vlastí a národem je zásuvka plná peněz, na českém lidu dělném jim nezáleží úplně nic. Soudí patrně, že odmítavým jednáním urychlí naše hnutí a že snad bez rozmýšlení nepůjdeme hned do dílen. A při tom konají zvláštní přípravy. Dělnictvu odpovědi nedali, ale hned přímo se obrátili na místodržitelství a na vojenské velitelství. My jsme boj nevyvolali, my jen čekali, a teprve když dělnictvo bylo propouštěno z práce, ze mzdy se mu utrhovalo, náhradní odpočinek nedodržoval, ozvali jsme se a žádali, co nám patří. A odpověď společenstva? Předseda, následkem

uražené svojí autority, nedal o věci ani hlasovati. Naň spadá hlavní část viny i za případnou stávku. Dle nálady, jež byla před tím, mohlo se očekávati smírné vyřízení věci. Nemusí nás zarážeti, že společenstvo si počínalo tak odmítavě. Až bude nuceno, povolí. Dokud ví, že se najdou lidé, kteří ruší solidaritu, vzpírá se. Hlavní věc je silná organisace. Že jsme síly neměli, proto se neprováděl ani zákon o nedělním klidu. Teď musí býti jinak. Musíme ukázati, že nechceme býti dále loutkami v rukou zaměstnavatelů. Říkají-li, že budou v stávce sami pracovati, nechť to tedy zkusí! A ukazují-li na 500 nezaměstnaných — ti jistě solidarity neporuší, poněvadž vědí, že se boj vede i v jejich zájmu. Dovedli-li tací dělníci hladověti půl roku, dovedou hladověti i několik týdnů. A pak stávkokazové vědí, jaký bývá jejich osud. Řečníku bylo prý vytčeno, že je generálmajorem vagabundů, zahalečů. A že prý není pravda, jakoby byly špatné zdravotní poměry u dělnictva pekařského. O tom je nejlepším svědectvím půl třináctá sta nemocných od Nového roku. Pánům nezáleží ani na ozdravění řemesla, ani na ozdravění dělnictva. Ve společenstvu rozhodující slovo mají magistrátní úředníci a doktoři medicíny. Odpověď společenstva dělnictvo nezarazila. Budeme jednat nyní bez společenstva. V boji však ustoupiti nemůžeme a nesmíme. Odkopnutí společenstva je nám naopak pobídkou k novému úsilnějšímu boji a k pevnějšímu semknutí našich řad v železný celek.

Podobně mluvili ještě četní řečníci jiní, a když přečtena odpověď starosty společenstva pekařského na požadavky dělnictva, v níž se mezi jiným praví: »Poněvadž přeje si představenstvo, aby mezi výborem pomocnickým a ním bylo jasno, dovoluje si odvětiti, že veřejná schůze mistrů pekařských ze dne 6. listopadu 1899 usnesla se vzhledem k přílišným, namnoze i nemožným požadavkům pomocnickým žádné odpovědi vůbec nedati«, přijata tato resoluce:

»Dělnictvo pekařské shromážděné na veřejné schůzi dne 15. listopadu 1899 přijímá boj, jejž mu zaměstnavatelé vnucují, a prohlašuje, že solidárně s použitím všech dovolených prostředků jej provede.

Schůze zavazuje každého jednotlivce k solidaritě, neboť zlepšení poměrů dělnictva provésti se dá jen jednomyslným jednáním všech, a považuje každého za zrádce, kdo by proti celku jednal.

Dělnictvo protestuje proti povolávání vojenských pekařů do dílen v případě stávky, neboť dělnictvo jí nevyvolává, nýbrž je do ní vháněno jednáním společenstva a živnostníků, kteří nechtějí uznati lidská práva dělníka.

Dělnictvo prohlašuje, že podkladem k jednání jsou jeho požadavky ze dne 12. října 1899, a požaduje do 10. prosince 1899 jich vyřízení. K vyjednávání pověřuje se výbor a žádná dílna není oprávněna samostatně bez výboru vyjednávati. Výboru se ukládá, by na příslušných místech vysvětlil stanovisko a požadavky dělnictva, jakož i aby o těchto se stanoviska zdravotního a dělnického vyrozuměl veškeré pražské a okolní obecenstvo zvláštními spisy a u téhož dovolával se spravedlivého posouzení jeho zápasu za lidskost.«

§ 5.

Mravní a hmotné škody stávek.

Papežská encyklika o dělnické otázce praví: »Osudným přímo názorem je, že nepřátelství mezi prací a kapitálem je nutné, ba přirozené. Naopak. V přírodě jde vše k souladu. Jako v lidském těle mnoho údů jest, které dohromady splývají v ladný celek, tak chce příroda i v tělesu společnosti lidské, aby různé třídy svorně spolupůsobily. Jedna nemůže žíti bez druhé. Kapitalista potřebuje dělníka a dělník kapitalistu. Svornost jest nutná podmínka pořádku. Kdekoliv propukne boj proti svornosti, nastává zdivočilost. A právě k odstranění třídního boje má učení Kristovo zázračnou a mnohostrannou působivost. Církev, jakožto strážkyně náboženství, má mohutný prostředek hlásáním náboženských pravd a zákonů, kterými může boháče a chuďasy sblížiti a smířiti. Pravdy a zákony náboženské připomínají oběma stranám povinnosti, které k sobě mají, ale hlavně vedou ke spravedlnosti. Náboženství praví dělníkovi: Konej práci cele a poctivě, jak jsi se smluvil, nepoškozuj pánovi ani věci ani osoby, varuj se všeho násilí, chceš-li si zjednati právo; střež se zkažených lidí, kteří ti připovídají, ale nikdy nic nesplní a když padneš, tě zrádně opustí, ba tě dokonce i dorazí a dokopnou.

Kapitalistovi připomíná pak náboženství Kristovo následující: Neměj dělníka za otroka, měj ho za člověka, křesťana; práce člověka nesnižuje; kdo smýšlí po křesťansku, musí sobě naopak onoho vysoce vážiti, který v potu tváři poctivě si vydělává svůj groš. Nelidské jest člověka vydírati a vyssávati a jej dotud ceniti, pokud může pracovati. Církev volá kapitalistům: starejte se také o duševní a náboženské potřeby dělnictva. Jste povinni dělnictvu dáti tolik prázdného času, aby mohlo konati své náboženské povinnosti. Nesvádějte a nevyužitkujte dělnic k nemravnostem; hleďte, abyste v dělnictvu a dělnicích živili lásku k domácnosti a spořivosti. Nespravedlivo je dělníku nakládati tolik práce, že pod ní klesá, ku které je příliš sláb a stár. Církev volá kapitalistům: dejte každému, což jeho jest. To platí především o mzdě. Jest těžkým hříchem chudoby a nouze jiného zneužívati ve vlastní prospěch.« Tolik praví papežská dělnická encyklika o poměru obou stran. Každý, skutečných poměrů znalý uzná, že dnešní společnost právě těchto zásad v praxi nesleduje. Stávka škodí oběma stranám, dělnictvu i podnikatelstvu, zrovna tak jako válka. Časté a obsáhlé stávky ochuzují celé krajiny. Dle výpočtu »Daily Telegraphu« utrpěli dělníci a redeři při velké stávce přístavních dělníků londýnských na 40 milionů marek škody. Stávka horníků ve vestfálské pánvi r. 1889 způsobila majitelům dolů škody 14 mil. marek. Kapitalisté však mají někdy ze stávek veliký prospěch. Jakmile stávka přejde, zdraží cenu výrobků, vymlouvajíce se na stávku, a mají schodek stávkou přivoděný za krátký čas několikanásobně v kapse. Když vypukla ve Vídni stávka truhlářského dělnictva, ukázalo se, že vlastně židé chtěli si vyprázdniti přeplněné svoje sklady a obchody nábytkem.

Strůjci stávek počítají, že kapitalista se donutí škodou ze stávky jemu hrozící, aby dělnictvu povolil. Dělnictvo však jen tenkráte může počítati na vítězství, ohlásí-li stávku neočekávaně a zahájí-li stávku všichni dělníci solidárně. Jinak se škoda sveze na dělnictvo a konsumenty. Mnohé stávky docílily pravého opaku toho, co dělnictvo dosáhnouti chtělo. V tom jsou kapitalisté velmi vyškoleni a dovedou mzdu v době stávek ještě více

stlačiti. Ostatně, jak stávky na mravní život stávkujícího dělnictva působí, není třeba mnoho se rozepisovati. Kdo zahálí, po dobrém jistě nechodí a chytá se opilství, hospody, vrhá se do pouličních výtržností. Náchod jest v análech stávek krvavě zapsán.

»Dělnické Noviny« pražské přinesly o tomto předmětě znamenitý článek z péra Dr. Horského v čísle ze dne 16. června 1891, kde mezi jiným se praví:

»Opravdu zlatá slova v této stránce promluvil předseda odborného sjezdu anglických horníků, horník Burt, na kongresse v Newcastelu v roce 1891. Pravil: »Nezavrhuji stávku naprosto. Při hukotu strojů a hluchotě mamonu nemůže dělník často dojíti slova, leč když kola zastaví. Avšak jest to ošklivý (ugly) prostředek. Kde mohou dělníci své rozepře s podnikateli prostřednictvím rozumných smírčích soudů urovnati, byli by blázny, ano dokonce zločinci (delinquents), kdyby se dali do stávky.« Tak mluvil dělník v práci sešedivělý a ve stávkách zkušený. Sociální demokraté takových řečí nevedou. Oni, jakožto strana revoluční, zavrhují zákonitou cestu a chtějí všeho dosíci jen násilím a mocí. Z mnohých alespoň jeden příklad uvedu. Když v okresu Wiener-Neustadt v červnu r. 1893 vypukla stávka pivovarských bednářů a živnostenský inspektor Muhl nabízel prostřednictví, odpověděl vůdce stávkařů, že každé prostřednictví odmítá, poněvadž jsou prý stávkaři svou organisaci silní dost, aby podnikatele k vyplnění svých požadavků donutili. Ale zmýlil se; očekávání se nevyplnilo; čtvrtina stávkařů zaplatila to propuštěním z práce a ostatní dosáhli pouze nepatrného zvýšení mzdy. Stávka jest zajisté až ten nejposlednější prostředek; je to boj, ke kterému se odhodlati dlužno jen v nejkrajnějším případě.

Stávka jen tenkráte je něco platna, když jest naděje na vítězství. Z toho patrno, že každá stávka musí býti rozvážena, a důkladně rozvážena na vážkách rozumových. V boji, ať již zvítězí kterákoliv strana, vždycky utrpí ztrátu obě strany. Ve válce panuje zásada: »kdo s koho«; tu se nešetří nikoho, a to tím méně, čím příkřeji obě strany proti sobě stojí. Proto není radno dávati se do stávky tam, kde výsledek jest až příliš nejistý pro stávkaře. Tato stránka rozumové rozvahy velmi často scházívá při početí stávek; a věru že vícekráte žene dělníky do stávky horkokrevná vášeň, než chladná rozvaha, a to i tam, kde boj jest patrně nerovný a kde se dá na prstech vypočísti, že dělnictvo podlehne. Poukazuji na příklad na velikou stávku uhlokopů na řece Saaře (Saarrevier) v r. 1892. Horníci dali se do stávky, ač se předvídalo, že stávka se nezdaří; marně trevírský biskup Korum napsal horníkům zvláštní list, v němž je varoval od stávkování, poněvadž všechny okolnosti tomu nasvědčovaly, že dělnictvo podlehne; ale marně: dělnictvo stávkovalo, stávka stála na milion marek a — dělnictvo podlehlo. Ze stávky měli užitek jen štváči a kassír stávkové pokladny, který kradl z došlých příspěvků pro sebe. U nás v Rakousku jsme měli posledně několik případů podobného rázu. Že stávka zřízenců vídeňské tramwaye se nezdaří, vědělo každé dítě, ale nic naplat, rozvaha musila ustoupiti vášnivému pohnutí. Polovice zřízenců zaplatila stávku propuštěním z práce. Každý to patrně letos (r. 1894) viděl, že plynárenská společnost anglických židů ve Vídni bude se radovati z toho, když její dělníci stávku začnou, poněvadž se takto snadno starších dělníků zbaví, i zrazovalo se od stávky; ale nic naplat! Právě zasedající sjezd socialistů rakouských stávkování toto veřejně schvaloval a tleskáním souhlasem provázel; stávka vypukla a hle! dělnictvo podlehlo! Tisíc, jmenovitě sestaralých dělníků přišlo o práci, a dnes si na ně socialističtí vůdcové nevzpomenou. Jen do stávky! volali vůdci socialističtí na truhláře vídeňské, váš boj je naším bojem a my vás nedáme. Každý to viděl, že jest stávka od spekulantů nastroje-

nou pastí pro dělnictvo, jen socialističtí vůdcové toho neviděli; vehnali dělníky do nepředložené stávky, slibovali hojnost podpory, ale skutek — utek. Podpory nestačily ani na sůl, neřkuli na chleba, a stávka prohrána, a jen několik malých mistrů musilo povoliti, poněvadž sotva se drží. Továrny a velkozávody nepovolily, a malým mistrům, kteří beztoho jsou tovární konkurencí utlačováni na krev, naloženo nyní břemeno ještě větší. Tak pomáhá sociální demokratismus ubíjeti malé živnostníky; a pak je k sobě volá a hlásá: my sociální demokraté vás spasíme!

»Musíme křičet, jen hodně křičet!«, takový rozkaz vydal vůdce socialistů, žid Adler, a učinil tak docela podle receptu vrchního vůdce internacionály, žida Singra, který zvláště najímal dělníky k tomu, aby dělali kravaly, (viz process Brand-Christensen), ač sám dělníky utlačoval až do krve (viz process Singer contra Bachler).

Proto stává se mnohokráte, že stávka vypukne nikoliv z potřeby a rozvahy, nýbrž na komando dvou, tří štváčů, kteří stojí v nájmu internacionály. Křikem strhnou jich za sebou několik a nyní terrorisují ostatní. A jak umějí socialisté terrorisovati, o tom i zmíněná zpráva inspektorů několik pěkných příkladů podává a dnes celý Berlín toho zakouší. Častokráte jsem mluvil se stávkujícími dělníky, kteří si mi naříkali, že stávkují proti své vůli, ale že jsou od křiklounů k tomu donuceni, jinak že by neobstáli snad ani životem. Dle mého skromného mínění, mělo by se díti jinak.

Než se dělnictvo do stávky dá, měla by se důkladně rozvažovati nejen oprávněnost a nutnost stávky, ale zvláště také možný její výsledek. Má-li pak stávka začíti, o tom by mělo súčastněné dělnictvo samo rozhodovati, nikoliv, jako se dosud děje, křikem a akklamací při rozpálené hlavě, nýbrž po střízlivé úvaze a tajným hlasováním. Většina dvou třetin, aneb po případě tří čtvrtin ať rozhodne. Mám za to, kdyby tak se ke stávkám přikračovalo, že by stávek nebylo sice tolik jako dosavad, ale za to málo která by skončila bez úplného výsledku, poněvadž by i veřejné mínění vždycky stálo na straně dělnictva, když by bylo zřejmo, že toto s dobrou rozvahou a jen z donucení v boj se vydává. Dnes, kdy se bohužel mnozí více ženou za křikem než za rozumem a za rozvahou, pokládá se stávka za los, který vždycky vyhráti musí první cenu. Tomu však není tak; dělnictvo, které vsadilo na stávku, místo slibované výhry prohraje často i svou existenci. Kdo při stávkách vždycky vyhrává, není vždy dělnictvo, nýbrž sociální demokracie. Když se stávka povede, jsou sociální demokraté hned pohotovi a připisujíce zásluhu vítězství sobě a své straně, volají: to je zásluha naše, zásluha naší strany, našich zásad, vizte, jak o vaše dobro pečujeme, a křiklouni tím skutečně mnohé omámí, že jim věří.

Nepovede-li se stávka, začnou hartusiti na »vyssavače«, kteří tyjí z tuku dělnictva a rozsévajíce nespokojenost, vábí nespokojence mezi sebe, poněvadž jsou stranou »se vším a vždy nespokojených«, která si položila za zásadu: »Člověk musí býti nespokojeným a kdo jest spokojeným, má změklý mozek«. A skutečně mnohé lehkověrné a zoufalé mezi sebe přivábí. Řady nespokojenců rostou, aby se staly armádou, jež by pomohla židům na trůny.

Mluvě o stávkách, praví slavný sociolog Lehmkuhl, že jest to povinností společnosti lidské, odstraňovati příčiny stávek, aby stávka, tato nutná sebeobrana, nehubila dělnictva. Bylo by to hroznou obžalobou těch, kteří dnes otěže vlád v rukou mají, kdyby nevěděli o jiných prostředcích, které by dělnictvu k jeho právu pomohly a je chránily, než stávky. Právě proto, že dělnictvo vydáno bylo na pospas a beze vší ochrany moci kapitálu, že zavrženy byly zásady katolického náboženství mezi zbytečné a staré haraburdí

a že místo mravnosti a práva za svobodu vyhlašována byla svévole, povstaly nynější zmatky společenské a vydaly tolik hořkého ovoce, totiž stávek. Proto třeba nápravy.

Kdo se této nápravy súčastniti musí a kde se tato náprava státi má, o tom vyslovil se sv. Otec Lev XIII. k poutníkům francouzským. Tři jsou, kteří musí přiložiti ruce k společnému dílu, a ti tři jsou: prácedárci, dělníci a vlády. Kde musí tito tři nasaditi páky, aby sociální zlo z kořene vyvrátili, k tomu náš list (»Dělnické Noviny«) nejednou již ukázal a opět ukáže.

Končím tímto resumé: Mnohé jsou prostředky, jimiž dělnictvo svých práv se domáhati může; ale nejnebezpečnější a až nejposlednější ze všech jest stávka.«

§ 6.

Stávkové hnutí v Rakousku.

Dělnické statistické oddělení v ministerstvu obchodu (Arbeitsstatistisches Amt) vydalo přehled slávek za r. 1897.

Z díla toho vyjímáme následující. V celém Předlitavsku bylo stávek

Roku	počet stávek	počet stávkujících	počet zanedbaných pracovních dnů
1891	104	14.025	247.086
1892	101	14.123	150.992
1893	172	28.120	518.511
1894	159	44.075	566.463
1895	205	28.026	297.845
1896	294	36.114	595.768
1897	221	34.835	354.922

Podíváme-li se na řadu číslic, vidíme, že ruch stávkový stále roste. Škoda, že nemáme po ruce statistiku nejnovější z roku 1898 a 1899. Tu bychom teprve měli statečná čísla. Jak vidno, počet stávek se za 7 let více než zdvojnásobil a počet stávkujícího dělnictva se skorem ztrojnásobil.

Přihlédneme-li k zemím českým, obdržíme čísla následující. Vypuklo stávek:

Roku	v Čechách	na Moravě	ve Slezsku
1891	27	24	0
1892	35	24	1
1893	35	26	4
1894	40	23	3
1895	57	18	3
1896	93	29	9

1897	69	18	3

Počet stávek v Čechách během 7 let se skorem ztrojnásobil. Na Moravě počet stávek valně se zmenšil. Počet stávkujícího dělnictva byl následující:

Roku	v Čechách	na Moravě	ve Slezsku
1891	5023	1892	—
1892	8004	1855	22
1893	6323	4532	219
1894	6820	2052	288
1895	7227	2191	370
1896	11.633	3615	839
1897	13.296	2212	408

Epidemie stávková roste mezi dělnictvem hlavně v Čechách měrou úžasnou. Zde viděti podkopnickou a štváčskou práci agitatorů sociální demokracie v účincích matematicky dokázanou. Velmi poučny jsou číslice, které nám udávají trvání stávky. Ze všech vypuklých stávek trvaly jen pět dní:

roku	1894	1895	1896	1897
procent všech případů	50·31	51·71	52·38	53·85

Tak brzy tedy bylo nuceno dělnictvo kapitulovati před kapitalisty. Nouze láme železo. Stávky, které trvají déle než 2 neb 3 měsíce, tvoří jen nepatrný počet všech případů. Pokud se týče příčin vypuknutí stávek, napočteno nejvíce případů, že dělnictvo žádá zvýšení mzdy. Tak mezi všemi stávkami, které v celém Rakousku r. 1897 v počtu 221 vypukly, bylo 147 stávek, kde dělnictvo odešlo z práce, aby docílilo na podnikatelstvu zvýšení mzdy.

Nyní přijdou nejzajímavější číslice, které nám udávají, jak se stávkou pochodili stávkující.

	Počet stávek s výsledkem		
	úplným	částečným	žádným
r. 1894	39	43	77
r. 1895	55	51	99
r. 1896	64	107	123
r. 1897	38	81	102

Vyjádříme-li tento počet v procentech, obdržíme tato čísla:

	Stávek bylo s výsledkem		
	úplným	částečným	žádným
r. 1894	24·53 proc.	27·04 proc.	48·53 proc.

r. 1895	26·83 »	24·88 »	42·29 »
r. 1896	21·77 »	36·39 »	41·84 »
r. 1897	17·19 »	36·65 »	46·16 »

Zde máme matematicky dokázáno, že dvakrát i více tolik stávek vyjde úplně na zmar. Převaha kapitálu nad prací ukazuje se tu v plné své moci. Jakých ztrát stávkující dělnictvo utrpělo, nedá se ovšem přesně vypočítati. Zpráva udává, že stávkující dělnictvo za r. 1897 ztratilo na mzdě obnos 447.000 zl. Jakých škod utrpělo podnikatelstvo, nelze ovšem udati.

Mimo to dal kapitál pocítiti svou moc dělnictvu tím, že nepřijal více do práce ze stávkujících:

r. 1894	2521 dělníků
r. 1895	1061 »
r. 1896	1375 »
r. 1897	2069 »

Mimo to propustili kapitalisté z práce roku 1897 2937 dělníků.

§ 7.

Ostrava.

Pánev ostravská byla již před r. 1900 dvakráte jevištěm velikých stávek, které však vždy pro hornictvo osudně skončily. Majiteli uhelných dolů v pánvi ostrav.-karvínské jsou Rotschild, Larisch, Wilczek a Guttmann. Ostravská stávka r. 1894 byla předmětem prudkých debat na říšské radě, poněvadž četnictvo a vojsko do hornictva střílelo. Bylo ve stávce té zastřeleno 13 horníků a 36 těžce raněno. Druhá stávka vypukla 24. února r. 1896. Účastnilo se jí na 30 tisíc hornictva. Požadavky hornictva byly:

1. Žádný horník nesmí býtí trestán pro účastenství na organisaci hornictva;

2. propuštění dvou úředníků, kteří se za minulé stávky surově chovali k horníkům;

3. zvýšení mzdy o 25 proc.;

4. týdenní výplata mzdy místo dosavadní výplaty za měsíc.

Tento poslední požadavek byl nastrojen od ostravských židů-kořalečníků, kteří chtěli míti peníze častěji doma za propitou kořalku, než jednou za měsíc. (Viz dopis z Ostravy v »Nár. Pol.« citovaný doslova v mé brožuře »Naše chudoba«.) K druhé této stávce přinesly »Děl. Noviny« v čísle 19. ročníku V. z péra Dra. Horského následující článek:

»Zraky hornictva rakouského, ano možno říci evropského obráceny byly v uplynulém právě měsíci k uhelné pánvi ostravsko-karvínské, kde po plný měsíc trvala stávka veliké většiny hornictva. Stávka vypukla tak neočekávaně a tak nepřipraveně, že to skutečně až překvapilo, neboť to, co za bezprostřední příčinu stávky se udávalo, bylo spíše jen předstíranou, než opravdovou záminkou ke stávce. Úředník Hulaň spoličkoval tři děvčata za to, že nechtěla přes náledí nositi dřeva, a pak několik mladších výrostků bylo pro hrubé chování propuštěno z práce. Tyto události se předstírají za bezprostřední příčinu stávky. Že hornictvo na Ostravsko-Karvínsku spokojeno není, a že zvláště dlouhá doba pracovní a namnoze poměrně nízká mzda je tíží, jest dobře známo; ale to všechno bylo jen vzdálenou příčinou stávky. V poslední chvíli k tomu přidán požadavek o čtrnáctidenním a pak týdenním vyplácení mzdy. Že by všechny ty příčiny právě jen ke stávce vyzývaly a jen stávkou odkliditi se daly, o tom žádnému rozumnému člověku, který jen poněkud do stavu věcí vidí, ani ve snách se nezdálo. Hlavní ponuknutí ke stávce vyšlo z příčin docela jiných; z jakých, brzy ukáži. Především průběh stávky krátce vylíčím.

Počátkem února konáno bylo několik schůzí, od vůdců socialistických svolaných, na nichž na rychlo sestaveny požadavky: aby propuštění dělníci byly do práce zpět přijati, aby mzda byla o 25 procent zvýšena a konečně, aby výplata dála se každou sobotu. Na Karvínsku žádáno k tomu ještě odstranění dvou úředníků. Majitelové dolů na tyto požadavky ani neodpověděli, načež dne 10. února dali horníci výpověď a 24. února stávka na Hohenegru a na dolech Larischovských začala. Stávka se rozšířila i na jiné doly, nestala se však všeobecnou; na dolech Rothschildových zvláště veliké procento horníků pracovalo. Mezi stávkou upustilo se od požadavku zvýšení mzdy, ale houževnatě se stálo na týdenním jejím vyplácení. Stávka se táhla dále a jak »Těšínské Noviny« ze dne 7. března psaly, zatím co »vůdcové« volali: práci zastavit a ve stávce vytrvat! jezdilo každý den 40 vlaků z Pruska do Ostravy, ano i do Vídně s uhlím, zásobujíce železárny i dráhu uhlím, a majitelové prusko-slezských dolů si radostí mnuli ruce, že se tak lehce svých zásob uhlí zbyli. Konečně mělo hornictvo stávkování dost i přes to, že židi Adler a Ingwer je k dalšímu stávkování vybízeli a dne 21. března přijata nabídka majitelů dolů, že povoluje se čtrnáctidenní záloha do té doby, dokud nebude ve sněmovně přijatý zákon o výplatě potvrzen. Další propouštění stávkařů se nestane, avšak hlavní vůdcové a agitátoři v počtu 97 více do práce přijati nebudou. Toť tedy celý výsledek dlouhé stávky, výsledek to věru smutný.

A nyní uvažme, byla-li tato stávka na místě. Že hornictvo tamější má podstatné příčiny býti nespokojeným, to řečeno bylo již výše. Pracovní doba nad osm hodin trvající, poměrně nízká mzda a neupravenost bratrských pokladen, toť jsou tři hlavní břemena, která tamější hornictvo tíží, a která by co nejdříve měla býti odstraněna; neboť, budou-li tato hlavní břemena odvalena, snadno se i ostatní menší setřesou. Ale divná věc, mezi příčinami ke stávce právě konané ani jediná z těchto příčin se neuvádí. O osmihodinné době pracovní není ani zmínky, o upravení bratrských pokladen též ne, a 25procentní přídavek na mzdě, který původně byl sice žádán, brzy byl z požadavků vypuštěn. Toť věru až příliš nápadné. Za to však stávkové komité s Cingrem v čele kladlo hlavní důraz na podmínky více méně podružné, především pak na týdenní vyplácení mzdy. A tu se táži každého: stál samotný tento požadavek za stávku? Mnozí, a to právě ti rozumní horníci řekli otevřeně: Pro tento požadavek jsme stávkovati nemusili. A skutečně je tomu tak. Jest to ovšem pro pracujícího dělníka lépe, dostává-li výplatu v kratších lhůtách, než-

li za měsíc, avšak dostávati tutéž malou mzdu místo najednou, na několikrát, málo horníkovi pomůže, neboť se ani tím ze židovských spárů nedostane, ani si valně nepolepší, spíše se tím poslouží znamenitě jenom židům obchodníkům. A proto také židovské listy vřele se vyplnění tohoto požadavku zastávaly, poněvadž žid raději má peníze v ruce, než na dluzích. Proto tedy, když již stávka měla býti vyvolána, měly závažnější důvody a požadavky býti uvedeny, po jejichž dosažení hornictvo dávno touží a jež by mu opravdu a trvale pomohly. Avšak dnes valně sluchu nabývá hlas, že ostravské hornictvo stávkovalo nikoliv pro sebe, nýbrž že bylo do stávky vehnáno ve prospěch židovských obchodníků.

Druhá podmínka oprávněné stávky jest, aby tato byla nutná. Nechci o tom přímo rozhodovati, zdali skutečná nutnost tuto stávku vyvolala, tak že jiné cesty k dosažení toho, čeho se dosáhlo, nezbývalo; ale mám za to, že vyplácení 14denních záloh bylo by se dosáhlo i bez stávky. O nutnosti stávky, kterou by byla chladná rozvaha za nezbytnou uznala, nebyl a není nikdo přesvědčen, ani vůdcové její sami. Dejme tomu však, že by obě podmínky ke stávce byly zde, že tedy i příčiny závažné ji vyvolaly i že nutnost ji kázala: tož přece třetí a ta nejhlavnější podmínka, kterou rozvážlivá stávka žádá, zde naprosto nebyla; nebyla zde totiž ani nejmenší naděje na vítězství. Proč?

Stávka jest jistý druh války a ke zdárnému jejímu výsledku jest především třeba důkladného a promyšleného plánu. A takového zde naprosto nebylo. Dále jest třeba sjednocenosti armády, a té zde též nebylo. A konečně třeba osvědčeného vůdce, a ten teprve chyběl. Vůdcem nynější stávky byl pověstný Cingr, týž Cingr, který byl hlavou stávky májové před dvěma lety, ale když tehdáž začalo to jíti do živého, utekl do Berlína a zanechal své soudruhy na pospas manlicherovkám[5]. Když pak soudruzi pro něj telegrafovali, přijel sice, ale schovával se a zamkl se doma, aby ani vlastní soudruzi ho nenašli. Vypravuje to o něm sám jeho soudruh M. Wagner v »Odb. L.« čís. 4. Nuže, a tento osvědčený, udatný a nezištný[6] vůdce Cingr byl hlavou i stávky nynější. Kdo má jen poněkud smysly pohromadě, vypočte si na prstech, že pod takovým vůdcem bitvy stávkové se nevyhrávají, a že se vůbec vyhráti nemohou, i kdyby stávkující hornictvo činilo divy vytrvalosti a statečnosti.

Nebylo zde dále ani jednoty. Na Karvínsku již stávkovali několik dní a v Ostravě se dosud o tom hrubě ani nevědělo, a když i v Ostravě stávka začala, bylo hornictvo nesjednoceno; jedni pracovali a druzí stávkovali, a mezi těmi bylo notné procento těch, kteří stávkovali buď z obavy před insultacemi stávkářů, aneb ani nevědouce proč. A nad to z blízkého pruského Slezska dováželo se uhlí dost, takže bylo patrno, za takových poměrů že stávka musí skončiti nezdarem. A proto vším právem v Ostravě vycházející nový list »Naše otázky« v čís. 3. vyčítá vůdcům sociálně-demokratickým, když osnovali stávku u nás, že měli také pamatovati na pruské Slezsko, aby stávka vypukla najednou; vždyť přece žid Adler jest se židem Singrem jedna ruka, a jestli těmto židovským veličinám opravdu se jedná o dobro dělnictva, měli se dříve rozhlédnouti, kterou cestou se tohoto dobra nejspíše dosáhne. Ale židovi Singrovi a židovi Adlerovi, který o sobě vyznal sám, že jest jako »židovským dohazovačem, který obíhá, jen aby udělal kšeft«, jedná se o něco

[5] Manlicher – typ pušky, používaný tehdejší rakouskou armádou; pozn. editora.
[6] O věci té viz. uvedené číslo »Děl. N.«

jiného, než o dobro lidu; těm se jedná o trvalé panství židů nad lidem na úkor a na účet lidu.

Z toho všeho bylo na první pohled patrno, že stávka šťastný výsledek míti nebude a křesťansko-sociální list »Zájmy Dělnictva« v Ostravě řekl to otevřeně a bez obalu. Nuže tedy, co bylo hlavní a vlastní příčinou vyvolané stávky? Odstranění nepohodlných úředníků? To jistě ne, poněvadž vůdcové stávky bezpečně věděli, že toho se nedocílí, a také se to potvrdilo. Přijetí nazpět do práce těch několika výrostků, kteří pro vzpurné chování byli na Karvínsku propuštěni z práce? Ani na to doopravdy se nepočítalo; dnes jest jich pro stávku propuštěno mnohem více, a to lidí starších, kteří do práce více přijati nebudou, a že k tomu dojde, to židovští vůdcové stávky dobře věděli, myslili si však, že několik frází o »mučenicích a padlých obětech v těžkém zápase za vykoupení dělnictva,« jak židovská »Arbeiterzeitung« v čísle 81 píše, všechno přikryje. Hlavní a vlastní příčina stávky byla dle mého pevného přesvědčení jiná, a to následující.

Židovské vedení sociálních demokratů dobře ví, že bez hornictva ničeho nesvede, a proto vší silou se namáhá dostati je ve svou moc; avšak organisace a svazování se mu nedaří, a co se dosud namáhavě svázalo, vídeňský sjezd před rokem rozbil, a co ještě zbylo, dorazil v Mostě Plescher a v Ostravě Wagner. Židovští vůdcové vidí s hrůzou, že armáda se jim rozpadává a podvůdcové, à la Cingr, cítí, že s mizením armády mizí také peníze, které svázaní do organisace na své vůdce musí platiti. Jak tedy vehnati do svazu nové rekruty? Provolání, schůze, časopisy již netáhnou, ale jedno potáhne — stávka. Vydaří-li se, řekneme: vidíte, toť naše zásluha, vizte, kterak dobře vás vedeme a ke blahu vám pomáháme; nevydaří-li se, tož také dobře; řekneme: vidíte, jak jest třeba organisace, nuže vstupte mezi nás, a pak to půjde. A tak se také stalo. Stávka se nepovedla, což svůdcové napřed věděli; ale sehnání nových rekrutů k socialistické armádě se povedlo, a proto demokratické listy vítězně oznamují veliký úspěch stávky, který vrcholí v tom, že dalo se nových několik set lapiti na jejich lep. A toho právě mělo se hlavně stávkou docíliti.«

Stávka v Ostravě skončila po 4 nedělích. Horníci byli nuceni upustiti ode všech požadavků a majitelé dolů povolili pouze 14denní výplatu. Majitelé dolů propustili 97 horníků z práce. Za ty 4 neděle ztratili horníci půl milionu zlatých na mzdě a k tomu dovezeno z pruského Slezska 7 tisíc vagonů uhlí v ceně 350 tisíc zlatých.

§ 8.

Hornické hnutí v pánvích severočeských.

Dne 29. srpna 1898 konali horníci severočeských uhelných pánví na více místech současně organisované schůze, ve kterých žádali: 1. osmihodinovou šichtu; 2. zvýšení mzdy o 20 proc.; 3. minimální mzdu za jednu šichtu v obnose 2 zl. každému havíři; 4. týdenní výplatu. Majitelé dolů po více let těmto požadavkům houževnatě odporují, poněvadž se odvolávají na svaz rakouských továrníků, který se obává, že 8hodinovou

hornickou šichtou by rakouský průmysl se stal naprosto neschopným ke konkurenci s cizinou.

Majitelé dolů konali ve Falknově 10. září schůzi, ve které požadavky hornictva naprosto se odmítly. Taktéž odmítli požadavky hornictva majitelé dolů pánve kladenské a majitelé dolů pánve teplické. »Nár. Politika« přinesla z péra horníka dne 28. srpna tuto úvahu:

»Dělný lid, v hnědouhelných dolech v Čechách pracující, již od r. 1882 vede houževnatý boj za zlepšení postavení a svých poměrů. Od té doby, kdy první boj tento vypukl, několikráte již vybuchla nespokojenost, netrpělivost a snaha po zlepšení poměrů našeho hornického lidu. Nějakého značnějšího úspěchu se hornický lid však nedodělal a nevymohl na zaměstnavatelích nijakého cennějšího zlepšení a nápravy poměrů svých hmotných. Jediné, v čem dělnictvu se stalo po vůli, jest nedělní klid a urovnanější doba pracovní. Dříve se pracovalo dle libovůle potřeby zaměstnavatelů někdy až do úpadu; to nyní pominulo a doba pracovní zkrácena, avšak jen v těch dolech, kde jest špatný vzduch, pracuje se 8 hodin, jinde trvá práce ještě 11—12 hodin.

Uhlí stále stoupalo v ceně, mnohé druhy jsou o 6 i 8 zl. dražší, než bývaly; ale hornictvu se nepřilepšilo na mzdě, ba od r. 1891, kdy dělný lid rázněji počal se domáhati 8hodinné doby pracovní, zdá se, že srdce i měšce majitelů uhelných dolů jsou ještě uzavřenější. Bývalo totiž na všech dolech takřka obyčejem, že když horník, o němž známo, že jest pilným a dobrým pracovníkem, při některé práci nemohl si vydělati obvyklý plat, tak asi kolem 2 zl., tu mu správa dolů mzdu na tuto obvyklou výši doplatila. To nyní v mnohých dolech úplně přestalo, a proto není výdělek denních 1 zl. 20 kr. až 1 zl. 50 kr. řídkým zjevem. Ovšem majitelé a správcové dolů při každé příležitosti chlubí se, že u nich horník může si vydělati až i 3 zl. Jen že nepřipojují, kolik takových dělníků jest na každé šachtě. Spočítal by je lehce na prstech ruky. Snad to bývají ti obzvláštní miláčkové a vyvolenci z řad dělnických, aneb jsou to dělníci, kteří pracují v obzvláště nebezpečných místech, kterážto práce se lépe platí, ale při níž jest zdraví a život dělníka stále vydán v šanc.

Za nynějších drahotních poměrů nemůže dělník i při sebe větší skromnosti a šetrnosti uhájiti živobytí svého a své rodiny. V lidu dělném panuje již dlouho silné kvašení a nespokojenost již hrozí si zjednati průchodu. Bylo by snad již zase k nějakému výbuchu všeobecné a těžce tajené nespokojenosti došlo, ale podobá se, že sociální demokracie hledí výbuch ten ještě utlumiti. Nyní štve sociální demokracie úsilovně, pracuje a domáhá se toho, aby všechno hornictvo bylo přesně organisováno a po provedení organisace slibuje pak vítězství požadavků hornických. Zcela po pravdě mohu však sděliti, že strana tato nemá již plné důvěry hornictva a že mnoho, snad i většina horníků není v táboře sociálně demokratickém, stojíce úplně mimo stranu tuto.

Zástupcové hornictva, zvolení do druhého báňského družstva za horní okr. Teplice, Most, Chomutov, usnesli se na schůzi dne 30. července 1898 v Mostě konané, že předloží majitelům dolů následující požadavky: 1. Přesné zavedení osmihodinné doby pracovní pro všechny dělníky ať v jámě či na pomezí, sjezd do dolu i výjezd v to počítajíc. 2. 20procentní zvýšení mzdy pro všechny dělníky. 3. Základní mzdu pracovní pro všechny havíře (kopáče) obnosem 2 zl. za směnu (střídu). 4. Úplné týdenní súčtování (nebo jak říkáme my horníci: každý týden »čistá výplata«). Požadavky tyto odůvodňují zástupci hornictva takto: »Uvažujíce, že degenerace dělnictva jest ustavičná a vyvolává se fysic-

kým ujařmením, jak to vidno z výročních zpráv bratrské a nemocenské pokladny, ježto případy nemocí rok co rok se množí, kterýžto stav musí se připočísti na vrub nynější příliš dlouhé doby pracovní — jejíž zkrácení již od nejvíce vynikajících autorit světa nejen ve prospěchu dělnictva, nýbrž i ve prospěch pánů podnikatelů se doporučuje, a jakožto nevyhnutelné bylo uznáno, — dále pak na vrub nepatrné mzdy, poněvadž horník jednak jest nucen při práci své se překonávati a jednak není ani s to, aby se dosyta najedl, — vystoupilyť potraviny, jichž nejvíce se užívá, jakož i činže ode dvou let úžasně a následkem toho i potřeby dělníků jsou přibližně o 25 procent větší, — uvažujíce pak dále, že páni majetníci dolů svého slibu v příčině těchto požadavkův až dosud nesplnili, naproti tomu však i v zájmu pánů majitelů dolů musí býti, aby jejich dělnictvo nebylo vysilováno a nestávalo se zakrnělým, předkládáme svou žádost, aby tyto naše společné a skromné požadavky blahovolně byly uváženy.«

A jaký byl výsledek tohoto hnutí? Žádný.

§ 9.

Náchod.

Odstrašujícím případem, jak se stávky prováděti nemají, je Náchod. Dělnictvo v okrese náchodském jest zaměstnáno v následujících továrnách:

V Náchodě: Heřmana Sam. Doktora mechanická tkalcovna a apretura. Sam. Goldschmidta a spol. továrna na zboží lněné. Ign. Lederera tkalcovna. Jonáše Lemitha výroba lněného a bavlněného zboží. Malinova a Maizlova tkalcovna. Isáka Mauthnera a syna tkalcovna. Jakoba Picka výroba lněného zboží. Ludv. Picka parní bělidlo a barvírna. Isáka Schura továrna na lněné a bavlněné zboží. Salamona Somernice výroba lněného a bavlněného zboží. Benedikta Mautnera prádelna.

V Hronově: Heřmana Graetze výroba lněného a bavlněného zboží. Hinchova a Lömenbachova tkalcovna. Bratří Holznerů tkalcovna. Oberländrova a Moravcova přádelna. Spieglera a synů mechanická tkalcovna.

V Červ. Kostelci: Leopolda Arense výroba lněného a bavlněného zboží. Leop. Eisenmanna tkalcovna. Mimo to nyní akciová přádelna, dříve Abelesova. Židovští milionáři na Náchodsku a Hronovsku: Oberländer, Moravec, Mautner zaměstnávají na tisíce dělnictva. A dělnictvo to obrátilo se r. 1899 proti zaměstnavatelům svým.

»Kat. L.« přinesly o tom 8. dubna 1899 tuto zprávu:

»Bylo to dělnictvo více méně sociálně-demokratické, které sáhlo k násilí, dělnictvo, v jehož zájmu s továrníky vyjednávali sociální demokraté, israelita dr. Ludvík Bauer a Adlerovec posl. Hybeš, dělnictvo, které při výtržnostech zpívalo píseň o práci. Nebylo tedy nic platno, že židovští továrníci a velkoobchodníci platili veliké příspěvky na sociálně-demokratické agitace. Ve chvíli vášně, kterou pomáhali židé rozdmychovati, plápol její obrátil se přímo a jedině proti nim.

K vysvětlení výtržností samotných sluší podotknouti, že se tu jedná o zjev, jenž se v Krkonoších opakuje, bohužel, velmi často. Příčinou všeho jest jen a jedině tkalcovská

bída. Lid tamější od těch časů, co se tkalcovství zmocnil velkoprůmysl, neustále strádá. Mzdy jeho jsou minimální, živobytí drahé a bída následkem toho taková, že tam už dávno zavládla v lidu povážlivá degenerace, o jaké v jiných končinách země na štěstí nevíme. Tyto poměry panují v celých Krkonoších, stejně na české, jako na slezské straně, a vedly již roku 1848 ve Slezsku k rozsáhlému vzbouření.

Vzbouření vypuklo v Náchodě 5. dubna r. 1899 o 6. hod. večer před továrnou Jakuba Picka, která byla hájena 10 četníky. Od počátku stávky bylo četníků v Náchodě 30, jelikož však nebyl klid porušen, bylo 20 četníků odesláno do svých stanic. Zbývajících 10 stačilo sotva uhájiti vchod do továrny, kde majitel a jeho syn se ukryli, okna však byla vytlučena.«

A podobně i v jiných domech a obchodech židovských řáděno. Konce náchodské bouře byly velmi smutné: zatčeno bylo přes 100 lidí, kteří to většinou odpykali žalářem. Židé svou urputností a soustavným vyssáváním dělnictva nahromadili mezi ním tolik hořlavých látek, že propukly a vzňaly se nepředvídaně.

§ 10.

Brno.

Textilní dělnictvo v Brně, jehož jest okrouhle na 20 tisíc, učinilo na pokyn socialistického vedení zoufalý pokus, sraziti se s podnikateli a vybojovati si zkrácení pracovní doby stávkou.

Továrníci textilní v Brně, dle obchodního rejstříku r. 1897, jsou následující: Ludvík Auspitz, Balatsch, Herold a spol., Eduard Balatsch, Mořic Bäsch, Bauer a Ornstein, továrníci zboží vlněného; Isidor Bauer, majitel výroby lněného zboží; Theod. Bayer, m.[7] apretury; Bräunlich a Wintersteiner, m. barvírny; Brodmerkel a Mandl, m. továrny na zboží vlněné; Brück a Engelsmann, m. továrny na vlněné zboží; Sigm. Fluss, m. barvírny; Lud. Freistadtl, m. tov. na zboží vlněné; Jak. Fried, m. továrny na látky hedvábné; Moř. Fuhrmann, m. továrny na sukna; Karel Ganchl, m. tkalcovny; Goldschmidt a Grothass, m. továrny česacích strojů; Fil. Gomperz, m. továr, na sukna; David Hecht, m. továrny na sukna; Eman. Hecht, m. továrny na sukna; Isidor Hegner, Jindřich Herschmann, továrníci suken; Himmelreich a Zwicker, m. přádelny; Bratří Jelínkové, m. továrny na módní látky; Jindř. Kafka a syn, m. továrny na sukna; Ignát Klinger, m. továrny na sukna; Max Kohn, Heřman Kroitzsch, Kuhn a Weiss, Ignát Kuhn, Josua a Pavel Kuhn, m. továren na sukna; Sam. Kürschner a Bruder, m. tkalcovny; Aron a Jakob Löw-Beer, m. přádelen, tkalcoven a apretur; Moses Löw-Beer, m. továrny na sukna; Ad. Löw a syn, Pavel Neumark, Joh. Offermann, m. továren na sukna; Adolf Passer, m. tkalcovny; Pazofský a Schiller, m. továrny na sukna; Leopold Popper a spol., m. tov. na sukna; bratří Samek, Jos. Schiller, Adolf Schmal, m. továren na sukna; Kduard Schwarz, m. přádelny; Sigm. Schwarz, m. přádelny; Skutetzky, m. přádelny; Heřm. Spitz, m. továr. na česaná sukna; br. Steinbre-

[7] m. = majitel.

cherové, m. barvírny a výroby plátna; bratří Stiassni, m. továrny na sukna; Stiassnia Schlessinger, m. tkalcovny; br. Strakoschové, m. tov. na sukna; Jakob Strakosch, m. přádelny vlny; Rud. Strakosch, m. továrny na sukna; Salom. Strakosch a synové, m. továrny na sukna; Ústřední přádelna firem Tauber, Svoboda, Skutetzky, Himmelreich; Jos. Tauber, m. přádelny; Adolf Weinberger, m. tov. na sukna; Wohlmuth a spol., m. tov. na sukna; Max Zerkowitz, m. továrny na zboží prýmkářské; David Zigler, m. továrny na sukna.

Máme tedy v Brně okrouhle 60 židovských továrníků-textilníků. Samo »Právo Lidu« píše v čísle ze dne 7. května 1899 následující:

»Brno je jako rakouský Manchester dávno již pověstno, avšak podrobnosti o trapném životě jeho soukenníků jsou velmi málo známy. Takřka nikdo neví, v jaké míře řádí mezi nimi tuberkule a jak plní nejen brněnské, ale všechny v okolí se nacházející hřbitovy. Dle statistiky nemocenských pokladen upadá z brněnského dělnictva textilního každoročně přes 50 proc. do nemoci a 61 proc. všech úmrtí mezi nimi má za příčinu tuberkulosu. Z původního dělnictva brněnského nalezneme sotva ještě dva neb tři jedince v celém Brně: to vymřelo úplně, velkokapitalistické lidomorny brněnské je ztrávily již na dobro. Padlé síly nahradily novým lidem z okolních obcí venkovských, který pocházeje z rolnického obyvatelstva, přináší ziskobralům vždy nové kypící zdraví v oběť. Naproti tomu stávají se továrníci zdejší vždy vícenásobnějšími milionáři a rozmnožují své lidomorny. Ne však v Brně, nýbrž na venkově, kde mohou lid ještě více vyssávati, a větší část dělnictva, majíc ještě nějaký majeteček, svými zemáky živiti se může. Tak má Mojžíš Löwbeer již mimo Brno továrny ve Svitávce, Bílsku, Fischamendu a Saganu: Aron Löwbeer mimo Brno v Chrastové; Ziegler ve Šlapánicích; Löw v Helenově, Beranově a Silajnu.

Organisací poučeno, snaží se dělnictvo to již přes 3 roky zkrátiti si dření a tím se chrániti před děsnou předčasnou smrtí. Před třemi roky již pořádalo veliký tábor na náměstí Winterhollerově v Brně, na němž přijalo návrh na podání memoranda továrníkům, v němž celá statistika jeho nemocí a úmrtí byla obsažena. Výbor továrnického spolku vyzval hned na to tajným oběžníkem všechny své členy, aby si z těch hromad mrtvol ničeho nedělali a dělnictvu vůbec na memorandum neodpovídali. Tak zachovati mají se prý proto, že ctěný výbor za ně za všechny již záporně spolku dělnickému odpověděl. Bezohlednost taková sice dělnictvem zalomcovala, avšak ke stávce se odhodlati toto nemohlo, průmysl šel tehdy špatně. Pokoušelo se v dobrotě dál a dále a při mnoha příležitostech ujišťovali je mnozí továrníci, že nejsou proti 10hodinné době pracovní, ale že k vůli druhým nechtějí býti prvními. Konečně však učinili přece začátek. Rudolf Strakosch a Jindřich Pisko 10hodinnou dobu pracovní zavedli. Když pak zjištěno po čase, že jsou s ní úplně spokojeni, doufalo dělnictvo, že ostatní továrníci nebudou nyní míti důvodů k odporu, a svolalo na 10. dubna zase tábor, na němž zvolen komitét, který s výborem spolku továrníků vše další k provedení 10hodinné doby pracovní vyříditi měl. Avšak opět dva nebo tři továrníci zuřivě agitovali proti dělnictvu, běhali od jednoho továrníka ke druhému a nutili je podepsati se, že nepovolí. Zpupností a bezohledností tou zmařili každé další vyjednávání v dobrém a donutili dělnictvo ke stávce.«

Dělnictvo brněnské uspořádalo 2 velké tábory, na kterých mluvili vůdcové Hybeš, Berner a jiní. Ze všech stran šly podpory. Ale 10. května továrníci brněnští svolali schůzi, na které prohlásili, že raději továrny zavrou, než aby požadavky dělnictva splnili, jelikož prý stávka je vyvolána vyzývavě a zpupně, aby dělnictvo dalo podnikatelům na jevo svou

moc. Skutečně i tato obrovská stávka textilních dělníků brněnských skončila s naprostým nezdarem.

Při vypuknutí stávky vydalo dělnictvo leták, ve kterém se vypisují poměry textilního dělnictva v Brně.

Leták ten jest hoden, aby pro paměť budoucím časům byl zachován. Praví se v něm:

»12.000 tkalců a přadláků brněnských stojí již 14 dní ve stávce pro dosažení desetihodinné doby pracovní. Namáhali se tento požadavek bez boje dosíci, avšak podnikatelé odpověděli vyhýbavě, pokoušejíce se stálým odkládáním na pozdější doby snahy dělnictva mařiti. Tím se stala stávka nevyhnutelnou. Ani jednotlivci, ani organisace nevyvolali této stávky, jak chybně se roztrušuje, nýbrž silou elementární, podobně, jako přesycený, parný vzduch bídy vichřice vyčišťuje, tak vypukla, jelikož zavedení desetihodinné doby pracovní stejně pro průmysl, jak pro dělnictvo, dlouholetou, nevyhnutelnou potřebou se stalo.

Mzdy v oboru textilním jsou i při jedenáctihodinné době pracovní až neuvěřitelně nízké a klesají tím spíše, jelikož podnikatelé každé žádosti po zkrácení doby pracovní a modernisování našeho průmyslu, svého vlastního zájmu nevystihujíce, brutálně jen svou moc peněžní ku odporu staví. Od roku 1890 několikráte již vynikli podnikatelé útoky učiněnými na práva dělnická. Pro každé použití práva spolčovacího byli dělníci z práce propuštěni. Jak v severních Čechách, tak ve Slezsku a na Moravě dostoupila bída dělnictva textilního až hrozného stupně. Tuberkule (souchotiny) po stech vyklizují řady těchto pilně pracujících a bohatství jednotlivcům hromadících robotníků. V Brně, ve středisku průmyslu moravsko-slezského, zaznamenáváme strašné číslice úmrtnosti.

Druh úmrtí sám poukazuje na poměry v brněnských továrnách stávající.

R. 1894 zemřelo z 325 zemř. členů 190 na souchotě.						
R. 1895	»	z 335	»	»	193	»
R. 1897	»	z 305	»	»	190	»
R. 1898	»	z 313	»	»	181	»

Již z tohoto důvodu stává se zavedení desetihodinné doby pracovní pro textilní dělnictvo brněnské životní otázkou. Než, my chceme i jiné, taktéž důležité důvody uvésti, které podmiňují požadavek desetihodinné doby pracovní jak pro dělnictvo, tak i pro průmysl. Nejdříve velká vzdálenost dělnických bytů do továren. Město nemá dostatek bytů pro dělnictvo, proto jest toto nuceno bydliti ve velké vzdálenosti od svých pracovních míst, jež až 6 hodin dosahuje! Až na 3 hodiny cesty jdou dělníci pěšky. Pro velkou část dělnictva, u něhož vzdálenost 3 hodiny přesahuje, zavedeny jsou dělnické vlaky, které dělníky o 4.—5. hod. ráno do města dopravují.

Poněvadž však i vzdálenost k nádraží rozdílná jest a mnohdy hodinu cesty přesahuje, musí dělníci, ať již jdou pěšky nebo jedou drahou, ponejvíce již o 3.—4., ano někteří i o 2. hod. ráno vstávati, nechtějí-li práci zmeškati.

Nejvzdálenější osady, z nichž dělnictvo několik hodin do Brna anebo na některé nádraží jíti musí, aby dělnickým vlakem do Brna jeti mohlo, jsou následující (při každé osadě uvedená číslice znamená ranní hodinu, o které dělnictvo vstávati musí):

Podolí o 4 hod. r.	Vážany o 3½ hod. r.
Jiříkovice » 4 »	Sokolnice » 4 »
Blažovice » 4 »	Šlapánice » 4½ »
Líšeň » 4 »	Bedřichovice » 4 »
Puntovice » 4 »	Slatina » 4¾ »
Kobelnice » 4 »	Začany » 4 »
Velatice »3½ »	Kruch » 3½ »
Prace » 3½ »	Velešice » 3½ »
Oujezd » 4 »	Kobeřice » 2 »
Zbejšov » 4 »	Pozořice » 2½ »
Šaratice » 4 »	Sivice » 2½ »
Hodějice » 3 »	Tvarožná » 2½ »
Hostěhrádky » 4 »	Šumice » 3 »
Holubice » 4 »	Kovalovice » 3 »
Křenovice » 4 »	Jezera » 3 »
Ochoz » 3½ »	Hostěnice » 3 »
Ubec » 3½ »	Vítovice » 2½ »
Babice » 3½ »	Kroužek » 3 »
Kanice » 4 »	Milešovice » 2 »
Řicmanice » 4 »	Lovčičky » 2 »
Bílovice » 4½ »	Outěchov » 4 »
Březina » 3 »	Lelekovice » 4 »
Proseč » 3 »	Kynice » 4 »
Bukovina » 3 »	Telnice » 4 »
Otnice » 2 »	Čechyň » 4 »

Život textilních dělníků brněnských sestává z pracování, jezdění a chození, a 11hodinná doba pracovní vzroste na 17hodinnou, která dělnictvo neschopnějším ke práci činí a ponechává mu nejvýše 6 hodin ke spaní a 1 hodinu k vyřízení ostatních životních potřeb.

Mzdové poměry jsou neuvěřitelně bídné. Vyjma jistou část přadláků, které v poměru k souhrnnému počtu textilního dělnictva skorem na prstech spočítati lze, a malý zlomek v několika tkalcovnách zaměstnaných osob, pohybuje se týdenní mzda 12.000 obětí kapitalistického vyssávání mezi 3 a 4 zlatými! Denní mzda postřihačů počíná (u barona Offermanna) od 35 kr., soukaček od 40 kr., nopířek od 50 kr., barvířů od 65 kr. a zvyšuje se u nejzručnějších sil o 5 kr. U Schwaba ve valše pracují dva dělníci na 10 strojích, vyperou denně 100 celých kusů různých látek a a obdrží za to 85 kr. mzdy. U Bayera musí nopířka očistiti 10 kusů a dostane za to 60 kr. mzdy; valchaři dřou se u něho za 75 kr., ti nejschopnější za 90 kr. denně. Tkalcovky u barona Offermanna jdou průměrně s 3 zl. v sobotu domů. Od jednoho 56 metrů dlouhého kusu, který má míti 28 hodů na 1 ctm., ve skutečnosti však 30 hodů má, platí pan baron 2 zl. 50 kr.! Když tkalcovky pláčí, že z této mzdy nemohou býti živy, odpoví se jim zpupně: »Nelíbí-li se vám to, můžete jít!« U něho se již vyplatilo i 1 zl. 80 kr. v sobotu. Vyšívačky u Samka vydělají 60—70 kr., u Ed.

Hechta 70—80 kr. Pan rytíř ze Schöllerů platí svým nopířkám stkvělou mzdu 48 až 65 kr., soukačkám 65—70 kr. a tkalcovkám (mužského tkalce nezaměstnává) 2 zl. 60 kr., při čemž skladník ovšem dělnicím tyká a ponejvíce »ty vole« je oslovuje. Pp. Šalamoun Štrakosch a David Hecht byli živnostenským inspektorem usvědčeni, že dělníky delšími známkami šidili. V továrně c. k. priv. společnosti na vlněné zboží vydělají tkalci 3, 4, 5. zl., soukačky a štrublířky 3 zl, lisáci, kteří tu nejtěžší práci vykonávají, 5 zl., přadláci 7 zl., navazovači 3 zl., cídiči 7 zl., vulfáci 6 zl. Čistá tovární správa nechala před stávkou vytrhati listy ze mzdových knížek. U Kürschnera obdrží soukačka za každý stav, který cívkami zaopatří, bídnou mzdu 10 kr. denně, takže mnohá béře v sobotu 1 zl. 50 kr. Tkalci a tkalcovky mají ustavičně zálohy a jdou často se 3—4 zl. domů. Také mzdy u Herolda, Klazara, Zerkowitsche, Spitze, Mojžíše Löw-Beera, Josuy a Pavla Kuhna a v mnoho jiných továrnách jsou pravé hladové mzdy, skorem vesměs vypočítané na znenáhlé umírání. V továrně na plsť a v přádelnách pp. Stokláska, Svobody a j., pak v presích, apreturách, postříhárnách, barvírnách a pod., umírají dělníci vesměs předčasně útrapyplnou smrtí hladem.

Není to div, že se dělnictvo přes tuto strašnou bídu a přepracování k tak obrovskému boji, jenž jest v plném smyslu jen bojem o pouhý život, zápasem pro vzdělanost, mravnost a lidskost, proti kartelu barbarských podnikatelů zdvihlo?

Podnikatelům nejedná se v tomto boji o princip, hájiti průmysl rakouský, dotyčně průmysl brněnský. Ani rakouský, ani brněnský průmysl není ohrožen, je-li dělnictvo zachráněno před smrtí hladem a přepracováním.

Pro továrníky obnáší toto zkrácení 3¾ hodiny týdně, jež větší schopností ke práci jistě se vyrovnají. Podnikatelům brněnským a spolku průmyslníků, jenž v tomto boji podnikatele terrorisuje, jedná se pouze o to, by zásadně každou novotu v ochranném zákonodárství znemožnili, a tím dělnictvo stále pokořeno bylo. Za tím účelem klamou veřejnost, dovolávají se pomoci u úřadů a nebe i peklo volají na poplach, jen aby dělnictvo zůstalo v porobě. Však nepodaří se jim to! …«

Tolik praví leták o poměrech textilního dělnictva v Brně. Kdo zná dělnictvo z těchto továren osobně, přesvědčí, že v letáku nic přehnáno není. Ještě hůře, než dělnictvo brněnské, mají se dělníci a dělnice v židovských textilních továrnách na venkově. »Právo Lidu« přináší v čísle ze dne 5. července 1899 následující dopis z Moravy o židovských milionářích Löw-Beerech:

»Stávka ve venkovských továrnách brněnských vlnobaronů, Mojžíše Löw-Beera ve Svitávce a Arona Jakuba Löw-Beera v Eliščině Údolí, Brněnci a Rozhraní dosud trvá. Stávkujících je přes 1500. Stávka vznikla nejen pro požadavek brněnský, 10hodinovou dobu pracovní, ale také a to hlavně proto, že oba Löw-Beerové systematicky užívali neorganisovaného dělnictva k ubíjení každého hnutí v Brně, zejména každé snahy po zvýšení mzdy. V továrně Mojžíše Löw-Beera ve Svitávce jsou týdenní výplaty někdy až pod zlatku a průměrně snad neplatí tam ani třetinu mzdy jako v Brně. Aron Jakub Löw-Beer ve svých továrnách zase lid duševně utlačil až na otroky. Mzdu platí také mizernou. Robotárny tyto jsou postrachem a metlou pro dělnictvo brněnské a ohrožují mu vždy nejen mzdu, ale také i všecky vymoženosti, protože páni, kdykoliv se dělnictvo v Brně hne, převezou si stavy i stroje do těchto robotáren. Stávku těchto ubožáků musí dělnictvo brněnské, ano veškeré dělnictvo textilní bráti za tak důležitou, že důležitější býti nemůže.«

Zajímavý je článek »Práva Lidu« ze dne 25. června r. 1899 nadepsaný: »Brněnská stávka ukončena«. Píše se v něm: »Heroický zápas brněnských textilníků korunován je slušným úspěchem. Doba pracovní snížena ze 62¾ hodiny týdně na 60½ hodiny! Výsledek obrovského boje toho jest úplně uspokojivý. Dělnictvo mělo zde činiti se skutečně organisovaným kapitálem, který odhodlán jest přes veškeré hmotné škody čekati s výrobou až do vyhladovění stávkujících.«

Tedy 6 neděl stávkovalo 12 tisíc dělníků a dělnic, a výsledek: sleveno mu bylo na pracovní době v témdni 2½ hodiny! To připadá na den zkrácení ani o půl hodiny! A to se nazývá »slušným úspěchem«.

§ 11.

Stávka českých uhlokopů r. 1900.

Poměry uhlokopů v zemích českých jsou již dlouhá léta pravým pařeništěm sporů mezi prací a kapitálem. Uhelných dolů zmocnily se u nás v poslední době akciové společnosti, které s bezohledností hledí jen na svůj prospěch. Na dole »Šalamoun« a »Karolina« v Ostravě nařídil inženýr Voves změnu noční střídy, aniž se byl s horníky o tom dorozuměl. Bezohledné toto počínání zavdalo podnět ke stávce, která vypukla hned po novém roce 1900 na Ostravsku a rozšířila se na veškeré doly na Kladně a v celých Čechách v polovici ledna roku 1900. Situace byla horníkům dosti příznivá. Krutá zima a veliká spotřeba uhlí v průmyslu, hlavně v Německu, daly očekávati, že hornictvo dlouho stávkovati nebude, že majitelé dolů povolí. Ale horníci se zklamali, poněvadž nepočítali s těmi, kteří se zmocňují zásob uhlí a jím obchodují: jsou to v přední řadě dva židé v Ústí n. L.: Weinmann a Petschek. Obě firmy měly ohromné zásoby uhlí nahromaděny v Děvíně, kteréžto zásoby úplně stačily na tak dlouho, až horníci hladem donuceni zahájili opět práci 19. března, resp. na Kladensku dne 10. dubna. Stávka tedy trvala 8 až 12 neděl. Horníci přišli asi o 7 milionů zlatých mzdy a obecenstvo ztratilo alespoň 20 milionů zl. tím, že nuceno bylo platiti metrák uhlí až za 4 zl.

Tato stávka našich uhlokopů nebyla ničím jiným, než obchodem pro sociální demokracii, a to obchodem nad míru ohyzdným. Vůdcové demokratičtí obohatili touto stávkou měšce židovských velkoobchodníků uhlím o miliony a naplnili prázdné pokladny strany a rozmnožili socialistický tisk. Ovšem na útraty ubohého hornictva a ostatního dělnictva, které posílalo stávkujícím podpory. Že tomu tak, můžeme viděti důkaz i v tom, že hornictvo anglické i německé stávky našich uhlokopů účinně nepodporovalo, poněvadž seznalo, že se tu jedná o prohnaný obchod sociální demokracie. Nechť si jen dá každý tu práci a stopuje orgán socialistů »Právo Lidu« od 12. ledna do 19. března 1900, anebo ať vezme jen tato dvě čísla do rukou, aby sám se mohl přesvědčiti, jak hanebnou hru hraje s horníky sociální demokracie. Že nemluvíme na plano, dokážeme tvrzení své.

»Právo Lidu« ze dne 18. ledna 1900 v úvodním článku píše: »Stávka v plném proudu. Boj zahájen se vší rozhodností na obou stranách. Dnes konala se veřejná schůze »u Jágrů« (na Kladně). Soudruh Choc zahajuje schůzi, uděluje říšskému poslanci Steine-

rovi slovo. Týž praví: »Soudruzi, máte již několik socialistických tažení za sebou a nejste již nováčky. Hlavní věcí jest klid, naprostá důvěra jednoho ke druhému a pevná organisace. Situace je příznivá, uhlí není a z cizozemska ho není možno dostati. Dnešní stávka jest stávkou sebevědomého a organisovaného dělnictva, stávkujeme s klidnou tváří a rukama v kapsách. Na vás a na vašem chování záleží vítězství vaší spravedlivé věci, která i zvítězí, vytrváte-li svorně v boji.« Po něm pravil občan Němec: »Soudruzi, osud svůj máte sami v rukou. Tak příznivá příležitost se vám snad ani tak brzy nenaskytne; využijte jí, vytrvejte neohroženě a solidárně ve svém boji a musíte dosáhnouti jistého vítězství.«

Tak mluvili socialističtí vůdcové na Kladně k hornictvu před 9 týdny.

»Právo Lidu« napsalo v čísle ze dne 28. ledna r. 1900 v úvodníku: »Každý soudný člověk je pevně přesvědčen, že horníci zvítězí, poněvadž zvítěziti musí.« Mimo to jsou zde doklady, kde vůdcové socialističtí, jako: Steiner, Aust a jiní chtěli pracovati všemi prostředky, nebude-li do tří dnů požadavkům horníků vyhověno. Zrovna tak vedli si vůdcové socialističtí v Ostravě, kde se celého stávkového hnutí ujal žid dr. Karpeles. Zde mluvil pokřtěný žid a poslanec Daszyňski k hornictvu podle stenografického protokolu říšské rady (strana 2797) takto: »Vytrvejte v boji, a nepůjde-li to smírně, půjde to násilím a i kdyby měla téci krev. (Tak citoval na říšské radě poslanec Leop. Steiner agitátorská slova tohoto polského poslance, ježto byl sám ve schůzi svědkem.)

A nyní pročtěme si provolání stávkového komitétu ve Vídni a pana Roušara z Prahy v »Severočeském Dělníku« a v »Pr. Lidu« dne 19. března 1900 otištěné, ve kterém se praví: »Boj, který se právě ukončil, byl velmi poučný. Ukázal, jak mnoho jest ještě vykonati a jak nutná a potřebná jest silná organisace. Horníci, soudruzi, my musíme stávku ukončiti, poněvadž další její vedení za nynějších poměrů by bylo nemožné a bezvýsledné!«

Snad v žádné válce nezradili tak hanebně sami generálové své vojsko nepříteli, tak hanebně nekapituloval ani Bazeine před Prušáky[8], jako zde generální štáb sociální demokracie zradil ubohé horníky, a proto se nedivíme, že rozlícení horníci v Orlové u Ostravy uvítali p. Karpelesa holemi.

Socialistický poslanec Zeller přijel do Teplic z Vídně již ve čtvrtek večer 15. března, a v pátek ráno hlásili se již mnozí agitátoři sociálně demokratické strany ke práci, kdežto ostatní většina horníků mohla tak učiniti v sobotu.

Po celé trvání stávky činily se vládní orgány, jak mohly. Svolány na 4 místech smírčí soudy v Opavě, v Teplicích, na Kladně a v Plzni. Jednání smírčích těchto soudů neměla však pražádných výsledků, a to z té jednoduché příčiny, poněvadž zaměstnavatelé prohlásili, že s horníky vůbec vyjednávati nebudou.

Hornictvo prohlásilo se solidárně na následujících požadavcích:

1. 10—20 procentní zvýšení mzdy. Stanovení minimálních sazeb pro veškeré dělníky, pro horníka zl. 1·60, pro dělníka nahoře pracujícího zl. 1·20.

2. Deputát uhlí pro domácnost, a svobodný byt a svítivo.

---

8 Achille François Bazaine. Jako velitel lotrinské armády se zúčastnil války s Pruskem v roce 1870. Svou váhavostí zapříčinil obklíčení a porážku francouzských vojsk u Mét. V roce 1873 byl odsouzen za zradu k trestu smrti. Trest mu však byl změněn na dvacetileté vězení. Podařilo se mu uprchnout a emigrovat do Španělska; pozn. editora.

3. Osmihodinná doba pracovní.

Ostatní požadavky byly řádu podřízenějšího. Podnikatelé naprosto odmítli požadavek 8hodinné pracovní doby. Hornictvo očekávalo spásu od svých poslanců sociálnědemokratických na říšské radě. Tato však požadavky horníků se mnoho neobírala a odkázala urovnání sporu uhlokopů s majiteli dolů vládě, která slíbila, od r. 1902 zavésti zákonitou 9hodinnou třídu. Když horníci viděli, že jejich vůdcové i na říšské radě k rozhodným krokům se nemají, přibývalo stávkokazů, a bitva byla prohrána.

Obecenstvo, strádající nouzí uhelnou, žádalo zakročení vlády proti majitelům dolů, voláno po sekvestraci[9] dolů, podány návrhy na říšskou radu a návrh Kaftanův na sněmě království Českého, kde se 10. a 11. dubna rozvinula obsáhlá debata. Ovšem o těchto otázkách zde jednati nemožno, neboť k tomu by bylo třeba zvláštního spisu. Otázka, zda stát mohl činně zasáhnouti ve spor horníků a zaměstnavatelů a vzíti doly do sekvestrace a pracovati dále na účet vlastníků, jest pro ohromnou důležitost uhlí pro denní život ne tak otázkou práva, jako spíše otázkou moci. Pravda je, že stát na základě stávajícího zákonodárství majetek jiných rušiti nesmí, avšak při ohrožování veřejného dobra ustoupiti musí právo soukromé právu a dobru veřejnému.

§ 12.

Stávky v cizině.

Stávkové hnutí v N ě m e c k u roste týmž způsobem jako u nás. Ústřední komise odborových sdružení v Německu vydala ve svém orgáně »Correspondenzblatt« 23. září 1895 první přehled stávek v Německu, pokud sama od dělnických organisací obdržela zprávy.

Dle toho jest stávková statistika v Německu následující:

	počet stávek	počet stávkujícího dělnictva	výdaje na stávku
r. 1891	226	38.536	2,094.922 m.
r. 1892	73	3.022	84.638 m.
r. 1893	116	9.356	172.601 m.
r. 1894	131	7.328	354.297 m.

Porovnáme-li čísla ta s počtem stávek u nás, musíme doznati, že k poměru počtu továren a dělnictva v Německu a u nás jest počet stávek v Rakousku poměrně daleko větší, než v Německu. Příčina je ta, že dělnictvo hlavně v zemích katolických není přístupno štvanicím sociální demokracie, a za druhé, že v Německu již po několik let ujímají

[9] Ustanovení nucené správy; pozn. editora.

se hlavně obce úlohy, ve sporech dělnictva s podnikateli prostředkovati a stávkám všemožně předejíti.

Statistiku stávek ve F r a n c i i lze sledovati teprve od r. 1893, kde počalo úřadovati ministerstvo prací, které od toho roku vede pečlivé záznamy stávek, kdežto z dřívější doby jsou záznamy stávek pouze větších rozměrů. R. 1893 vypukly ve Francii 634 stávky ve 4286 továrnách. Stávek těch súčastnilo se 170 tisíc dělníků.

Starší statistika stávek ve Francii vykazuje následující čísla:

	počet stávek	skončilo s nezdarem
r. 1874—1880	40	24
r. 1882—1885	131	78
r. 1888—1889	215	132
r. 1890—1893	368	194
r. 1893	634	302

Důkladný přehled stávek podal květnový sešit úřadních zpráv »de l'office du travail« z posledních šesti let.

Roku	počet stávek	počet stávkujících	skončilo s úplným nezdarem
1890	313	118.941	45·8% všech stávek
1891	267	108.944	40·6% »
1892	261	48.358	46·3% »
1893	634	170.123	60·5% »
1894	391	54.576	53·0% »
1895	405	45.801	90·4% »

Stávky ve Francii vedou se mnohdy s neobyčejnou zuřivostí. Socialistické vedení, řízené židy a freimaury, podněcuje tu dělnictvo a štve je, jedná-li se o nějaké záměry židovstva a jemu sloužících zednářů. Armáda francouzského dělnictva je dosti četná. Dle statistiky z r. 1897 bylo ve 290.305 průmyslových závodech ve Francii zaměstnáno 2,591.288 dělníků, a to mladistvých dělníků ve stáří do 18 let, 223.285, děvčat téhož stáří 210.182, dělnic 600.408, dělníků 1,557.313.

Také dělnictvo v I t a l i i jest silně nakaženo fylloxerou stávkovou. Italská statistika vykazuje následující čísla:

	počet stávek	počet stávkujících
r. 1889	125	23.322
r. 1890	133	38.402
r. 1891	128	34.733
r. 1892	117	30.800
r. 1893	127	32.109
r. 1894	104	27.591

Zajímavo je, že v počtu stávkujících osob r. 1894 bylo též 3890 žen a 3939 dětí. Zde se ukazuje ohnivá letora jihu.

Zápasy dělnictva s kapitalisty nabývají obrovských rozměrů v A n g l i i . Zde hraje právě velikou úlohu organisované dělnictvo. S dělnictvem anglickým se dělnictvo na evropské pevnině rovnati nemůže. Jeť dělnictvo anglické nejlépe organisováno a nejlépe placeno, ale také nejméně přívržencem nerozumných štvanic sociální demokracie na pevnině. Zápasy anglického dělnictva s kapitalisty mají ráz čistě hospodářský. Anglie byla v posledních letech jevištěm obrovských stávek, jakých u nás nemáme, poněvadž naše dělnictvo nemá tolik prostředků a nemá také poctivých a nezištných vůdců.

Roku 1894 v celé Anglii 926 stávek, kterých se účastnilo 306 tisíc dělníků. R. 1893 bylo v Anglii 551 stávek, na kterých byly súčastněny 602 tisíce dělnictva. Do toho roku padá obrovská stávka Skotských uhlokopů, které se súčastnily 422 tisíce horníků.

Největší zajímavost skýtá nám stávka dělníků zaměstnaných v dokách Londýnských, tedy ve skladištích, které se rozprostírají podél přístavů u Temže, do kterých se zboží bezprostředně z lodí vykládá a zde ukládá. Dělnictvo v Anglii tvoří dvě třídy, které se velmi od sebe liší. K prvé třídě patří dělníci učení, kvalifikovaní (skilled labour), v druhé třídě jsou dělníci neučení, tedy nádenníci (unskilled labour). K těmto nekvalifikovaným dělníkům patří londýnští dělníci v dokách. V celém Londýně a Anglii měli tito dělníci nejhorší živobytí, takže se stali pořekadlem. Když některý podnikatel krutě nakládal s dělnictvem, odmlouvali dělníci, že nejsou z dok londýnských. Dokéři bydlí v nejchudších čtvrtích londýnských, stěhují se z jedné části do druhé, nemajíce nikdy stálého zaměstnání. To právě bylo společnostem, majetnicím dok, příčinou, že dokéři byli jim vítaným předmětem neustálého vykořisťování.

Týdenní mzda dokéřského dělníka byla 6—7 šilinků (tedy zl. 3—3·50 našich peněz). Horší však než tato žebrácká mzda byla neustálá nejistota práce. Někdy dostal dělník za celý den jen na 3 hodiny zaměstnání. Dělník nepřišel nikdy do styku s majitelem skladišť, nýbrž byl přijat a vyplácen najatými faktory, kteří v Londýně jsou známí pod jménem »sveatrs«. Hladovosti těchto faktorů bylo dělnictvo v dokách po dlouhá léta v šanc vydáno. Konečně se dělníci v dokách r. 1887 organisovali ve spolku »dock labourers union«. Dvě léta se usilovně pracovalo na přípravách k hromadné stávce, která konečně r. 1889 vypukla. Byl to zoufalý boj, který se vybojoval beze všech socialistických mluvků a agitátorů. Jakmile 14. srpna dokéři prohlásili stávku, spojili se s nimi i ostatní dělníci pracující v podnicích přístavu londýnského. Dokéři dovedli velmi dobře zadržeti všechen příliv stávkokazů (po anglicku blackleqs), a donutili tak majitele skladišť, že kapitulovali. Zvláštní komitét vzal na sebe čestnou úlohu, prostředkovati mezi majiteli skladišť a dokéry; byli to kardinál Manning, londýnský lordmajor Whitehead a poslanec Buxton. Tito páni přiměli 14. září majitele skladišť, že podepsali podmínky, kterými se práce dělnictva v dokách urovnává. Dělníci v dokách byli od té doby přijati do stálého zaměstnání za slušnou minimální mzdu s vyloučením všech faktorů. Stávkou dokérů zabývala se tehdáž celá Anglie. Publicista Harrison uveřejnil o ní několik článků v revui »The Ninetcenth Century« ročník 1889. Harrison praví: »Stávka londýnských dokérů dokazuje, že v Anglii socialismus ve smyslu kollektivismu, jak jej hlásá sociální demokracie na pevnině, nemá žádných přívrženců. Rozumíme-li však slovem »socialismus« upřímnou snahu, aby výrobní, zákonodárné a mravní společenské řády ke prospěchu celé společnosti lidské byly tak zlepšeny, aby skutečně všem prospívaly, tu přiznáváme

se, že přívrženců takového socialismu v Anglii přibývá. Krátce řečeno, staré a přímo ďábelské heslo »laissez faire«[10] jest zabito. Kapitál a průmysl staly se v jistém smyslu mravnější. Za druhé ukázalo se, že je nutno reorganisovati odborová dělnická sdružení. Dosud trvající »trades unions« vykonaly sice již mnoho, ale prospívaly jen dělnictvu kvalifikovanému, sloužily dělnické šlechtě. Pro chudší dělnictvo, tedy ten pravý ubohý proletariát, neučinila tato dělnická šlechta ničeho. Chudší dělníci nemohli se organisovati, poněvadž nemají stálého zaměstnání a nemohou platiti příspěvky do odborové organisace. Stávka dokérů však dokázala, že i chudé dělnictvo dovede se organisovati. Stávka dokérů konečně vyburcovala svědomí veřejnosti. Široké obecenstvo ujalo se stávkujících a ukázalo tak, co zmůže lid. Veškeré návrhy, jako zrušiti soukromý kapitál a dáti jej národu, ukázaly se dosud marnými.«

Hlavním strůjcem a duševním vůdcem stávky dokérské byl známý dělnický vůdce John Burns. Týž v době stávky vytýkal anglickým »trades unions«, že se minuly svým účelem a že sklesly na pouhé pojišťovny pro případ onemocnění a na výdaje pohřební. Dávno již zapomněly na svoje poslání, že mají pracovati k tomu, aby dělnictvo domohlo se zkrácení doby pracovní a zvýšení mzdy. Burns je přesvědčen, že by pevně zorganisované dělnictvo donutilo podnikatele k ústupkům. K tomu účelu nutno jest chopiti se všech možných prostředků. Na příklad jedná se o zvýšení mzdy zřízenců drah. Nejlepším prostředkem jest náhlá a všeobecná stávka všech zřízenců. Následkem toho nejezdily by žádné vlaky, páni kapitalisté by nemohli po práci z města jíti do svých vil. Jedná-li se o dělnictvo v plynárnách, tu náhlá a všeobecná stávka by dokázala, že by celý Londýn byl v egyptské tmě.

Takovým způsobem by dělnictvo jistě zvítězilo nad kapitálem. Avšak Burns zapomíná, že by dělnictvo takovýmto bezohledným vystupováním docílilo pravého opaku. Svou bezohledností vyvolalo by pravou bouři celé společnosti proti sobě. Důkaz toho je právě stávka dokérů. Když stávka vypukla, tu poznalo stávkující komité, že je stávkujících ohromná síla, ale peněz náramně málo. Tu vydalo komité provolání, ve kterém se dovolává dobročinnosti buržoasie. A skutečně, první týden sešlo se každého dne 2600 liber šterlinků darů pro stávkující. Boothova »armáda spásy« přenechávala stávkujícím zdarma místnosti svých budov. Stávkující komité nebylo by mohlo bez těchto milodarů ve stávce vydržeti ani týden a dělnictvo v dokách by bylo za krátko nuceno kapitulovati před pány skladišť. Stávkujících dokérů bylo 100 tisíc; přibereme-li jich rodiny, bylo tu k výživě čtvrt milionu hladových krků. K tomu ještě připočísti nutno výdaje, aby zadrženi byli cizí dělníci, by nepřijali v dokách práce. Dle Wilsona obdrželi stávkující dokéři následující podpory: Trades unions přispěly 4473 librami šterlinků, publikum anglické poslalo milodarů v obnose 13.730 l. št., australské dělnictvo poslalo 30.423 l. št. Páčí se tedy veškeré příjmy stávkujícího komitétu od 24. srpna do 16. listopadu na 48.736 l. šter. (584.832 zl. našich peněz). Z toho vydalo komité pouze na jídelní známky 21.391 libru št.

Velice zajímavo jest pozorovati stanovisko, které anglická vláda zaujala ke stávce. Politické úřady pohlížejí na spolky trades-unions jako na sdružení čistě hospodářská,

[10] „Laissez-faire“, někdy též „laissez-passer“ (lesé fér, lesé pasér, fran. „nechte nás konat“) — heslo klasického liberalismu vyjadřující hlavní ekonomickou zásadu, aby hospodářskému dění byla ponechána volnost a aby zejména stát do něj nezasahoval nebo se maximálně omezil na arbitra a tvůrce; pozn. editora.

a proto chovají se při všech podnicích dělnictva, čelících ke zlepšení svého postavení, úplně nestranně. V Anglii dosud se policie neposkvrnila krví dělnictva a dosud nikdy se nedala do služeb kapitalistů. Také po celý čas stávky londýnských dokérů počínala si londýnská policie velmi taktně. Uznala zásadně, že dokérští dělníci mají právo zadržovati příliv cizího dělnictva (picketing), které chtělo na místo stávkujících v dokách pracovati. Tím by se byl celý ten boj zmařil. Po celý čas stávky postavil stávkující výbor na všech silnicích a nádražích své lidi strážce (pickets), kteří dávali pozor, zda jdou cizí dělníci hledat práci do skladišť. Strážcové měli povinnost tyto stávkokaze zadržeti, je přemluviti, aby se vrátili, a platili jim cestovní výlohy. Direktoři dok žádali policii, aby strážce stávky zatkla, avšak policie odpověděla, že, dokud stávkáři se nedopouštějí násilností, nemá příčiny, aby zakročila. Také policie londýnská odmítla žádost majitelů dok, aby cizí dělnictvo doprovodila do skladišť. Na otázku, zda byli stávkující dokéři socialisty, odpověděl jich vůdce, Ben Tillet, ve veřejné schůzi v Oxfordě: Ano, ale tito lidé by nás nebyli poslechli, kdybychom jim byli řečnili o socialismu.[11]

Smutně však skončily obrovské zápasy anglického hornictva s majiteli anglických dolů. Dne 1. dubna 1898 vypukla obrovská stávka horníků v jižním Wallesu. Anglie čítá na 20 uhelných pánví. Největší z nich je pánev v jižním Wallesu. Střediskem v této pánvi jest město Kardiff. Uhlím kardiffským topí hlavně námořní parníky. Rakouský Lloyd kupuje ročně přes 200 tisíc metráků kardiffského uhlí. Roku 1897 vytěžila Anglie 2020 milionů metráků uhlí. Z toho bylo vytěženo v jižním Wallesu 358 milionů. Počet zaměstnaných uhlokopů v Anglii se páčí na 700 tisíc. Jihowalleská pánev má 170 tisíc uhlokopů. Příčinou stávky byla měnivá stupnice mzdy. Měnivá mzdová stupnice spočívá na smlouvě, uzavřené mezi uhlokopy a majiteli dolů, na základě které se horníkům platí mzda dle toho, jak platí uhlí. Stoupá-li cena uhlí, stoupá též mzda, klesá-li cena uhlí, klesá i mzda horníků. Tento systém zavedl v letech šedesátých jakýsi pan Thorneycroft, majitel dolů ve Wolwerhamptonu. Majitelé pánve jihowalleské uchopili se tohoto systému od let sedmdesátých. Majitelé uhelných dolů jsou organisováni ve svazu »Associated Colliery Owners«. Platí-li jedna tuna uhlí o 10 šilinků víc, stoupne mzda o 18 proc., stoupne-li uhlí o 11 šilinků, platí se horníkům o 27 procent na mzdě více. Smlouvy, za které pracovalo více než 100 tisíc horníků, byly na půl roku vypověditelny. Koncem září 1897 dali horníci výpověď a současně dali výpověď dělníkům majitelové dolů. Začátkem dubna 1897 stávkovalo 40 tisíc horníků, ke kterým se v brzku 60 tisíc ještě přidalo, takže v celé pánvi pracovalo pouze 30 tisíc uhlokopů. Horníci žádali odstranění mzdové škály a ustanovení mzdy hornickým úřadem smírčím (conciliation board). Smírčí tento úřad má sestávati z poloviny horníků a polovinou z majitelů dolů. V anglické sněmovně rozpředla se o stávce prudká debata a obchodní ministr poslal vládního komisaře Eduarda Trye do Kardiffu, aby konal úřad smírčího soudce. Avšak poslání jeho bylo marné. Horníci stávkovali po pět měsíců. Následky stávky byly hrozné. Vývoz uhlí z Kardiffu přestal a na tisíce hornických rodin upadlo do zoufalé bídy. Tato zvítězila. Horníci přijali na veřejném meetingu podmínky majitelů dne 31. srpna, které znamenaly úplnou porážku hornictva. Majitelé dolů uvolili se pouze zvýšiti mzdu o 5 procent, což by horníkům stejně bylo platilo, kdyby i nebyli stávkovali a pracovali za platnosti mzdové škály.

[11] Monatschrift, roč. 1890, článek: Philosophie des Londoner Dockenstreiks.

Majitelé jihowalleských uhelných dolů utrpěli touto pětiměsíční stávkou škodu, že prodali o 150 milionů metráků méně uhlí, což činí újmu na výdělku alespoň 100 milionů zlatých našich peněz. Co však ztratili horníci, kteří počtem 100 tisíc hlav nebrali po pět měsíců žádné mzdy, nelze ani vypočítati. Dá se odhadnouti, že horníci ztratili na 24 miliony zlatých našich peněz na mzdě. Smutný tento konec zavinili hlavně socialističtí agitátoři, kterým horníci šli na lep.

Poslední největší stávka anglických horníků před tím byla r. 1893, kde stávkovalo na 200 tisíc uhlokopů. Poněvadž stávka trvala půl roku, vložila se vší silou vláda s ministrem Gladstonem v čele do stávky, a sám ministr Rosebery předsedal smírčímu soudu. Vláda učinila nátlak na majitele dolů, kteří byli nuceni se podrobiti.

Ve stávce r. 1898 však ukázala se organisace anglického hornictva příliš chudou, nebylo jí možno na delší čas uživiti 100 tisíc uhlokopů s rodinami a proto byli horníci nuceni kapitulovati.

Mohli bychom naše úvahy doplniti dělnickými zápasy ze Sev. Ameriky, nechceme však státi se příliš rozvláčnými. Hlavně Amerika skýtá hojnost příkladů, že proti zkartelovaným kapitalistům je dělnictvo naprosto bezmocným.

Úřední zpráva ministerstva prací ve Washingtoně podává z péra kommissaře Wrighta přehled stávek a výluk dělnictva (lockouts) v severní Americe od r. 1881—1894. Dle toho propuklo v sev. Americe v tomto období 14.389 stávek v 75.233 závodech, jichž se súčastnilo 3,714.231 dělníků. Ztráty dělnictva na těchto stávkách súčastněného odhadl Wright na 190,493.000 dollarů. Na podporách sešlo se stávkujícím celkem 13,438.700 dollarů, tedy ani 10. díl toho, co ztratili na mzdě.

Kapitalisté ztratili následkem přerušené výroby 94,825.000 dollarů. Dle toho by ztráty dělnictva na mzdě byly mnohem větší, než ztráty kapitalistů.

§ 13.

Pracovní smlouva.

Když jsme pojednali o veliké zhoubnosti stávek, jest přirozeno, věnujeme-li pozornost otázkám, kterak možno stávky zameziti? Odpověď jest na snadě. Boj práce s kapitálem byl a bude, dokud lidé budou týmiž tvory, jakými byli a jsou. Válka mezi dělníkem a podnikatelem jest tím zuřivější, čím více v obou stranách vyvinuto je sobectví.

Na průmyslové výstavě ve Vídni pořádané r. 1889 vystavil jistý továrník nejen stroje, ale i pracovní řád svých továren. To byl jediný továrník, který dal do veřejnosti pracovní řád svého podniku. Ptejme se dnes, má-li skutečně dělník proti továrníkům nějaká práva? Je dnes nějaká smlouva mezi dělníkem a továrníkem, která by stejnou měrou vázala obě strany? O tom všem podnes nikde není potuchy. Otroctví podnes nezmizelo a má jen jinou tvářnost. Dnešní dělník má sice osobní svobodu a podnikatel nesmí nikoho ke práci násilím nutiti; ale on toho nemá ani zapotřebí, jelikož za jednoho otroka je jich po ruce 100, kteří se nabízejí a o práci úpěnlivě prosí. V tom spočívá výhodné postavení továrníkovo. Příčiny stávek jsou vyniklé spory dělnictva s podnikatelem. Spory

ty vznikají, poněvadž není mezi dělníkem a továrníkem žádné smlouvy. Když pak někde je nějaká smlouva, bývá často jen kusá a neurčitá.

V oněch podnicích, kde dělnictvo pracuje bez pracovní smlouvy, mají agitátoři snadnou hru a lze lehce dělnictvo ke stávce poštvati. Když dělnictvo je zaměstnáno bez pracovní smlouvy, ukáže se všude, že při nastalé stávce obě strany se nemohou dohodnouti, poněvadž není zde měřítka, dle kterého by se snadno souditi dalo, na které straně je vina. Z toho všeho vysvítá, že kdyby v každém závodě každý dělník práci nastoupil na základě pevné a jasné pracovní smlouvy, že by stávek nebylo.

Jak to přijde, že takových pracovních smluv, které by vázaly dělníka i továrníka stejnou měrou, dosud nikde není, a jsou-li, tak jen v řídkých případech, kde továrník je dobrým křesťanem, který s dělnictvem jedná po lidsku? Příčina toho je, že kapitál vůbec žádných povinností a žádných závazků proti dělníku na se přijati nechce, jelikož se řídí zásadou: Když dělníka nepotřebuji, pak ho jednoduše odhodím — a k tomu nemůže kapitál potřebovati pracovních smluv, kterými by byl stížen jistými závazky oproti dělníkům.

Dosud ve všech továrnách a podnicích je pro dělnictvo pracovní řád. Tento řád obsahuje však pouze povinnosti dělníka, nikdy povinnosti podnikatele.

V pracovních knihách, které se na příklad vydávají od důlních správ horníku, který se do dolu do práce přijímá, je vytištěn a lze každému do něho nahlédnouti. Takové pracovní řády obsahují několik suchých paragrafů, ve kterých jest jasně a přesně řečeno, koho má dělník poslouchati a podle čeho se má říditi.

Na příklad hornický pracovní řád zní:

§ 4. Kdo nastoupí službu, zavazuje se ke vzornému plnění všech, v pracovním řádě vytčených předpisů, kterýžto řád má platnost smlouvy.

Tady to máme černé na bílém. Horník dostane od důlní správy pracovní řád, který má proň platnost smlouvy. To jest, když nedodrží předpisů, propadá trestům. Ale kde, pro Boha, jsou povinnosti podnikatele, kdy on propadá trestům, když on nedodrží? Dokud dělnictvo nebude míti ze své strany stejná práva jako podnikatel, dokud nebude dělník v průmyslových závodech pracovati na základě pevné, pro obě strany stejně závazné smlouvy, dotud se práce a kapitál nikdy nesmíří a dotud příčiny ke stávkám nezmizí.

Naše úřady došly k tomu názoru, jako my, že dělnictvo pracuje, odvislé jsouc od libovůle podnikatelovy, bez pevné pracovní smlouvy, a počaly se pilně obírati pracovním řádem. Tak vydalo c. k. místodržitelství v Praze 14. června 1899 výnos, týkající se pracovního řádu. Výnos ten praví:

»Pracovní řád pokládá se dle stávající živnostensko-právní judikatury za část pracovní smlouvy, pakli

1. buď tištěný exemplář pracovního řádu dělníku před jeho přijetím doručen byl s pokynem, aby obsah jeho vzal na vědomí, nebo

2. pakli se dělníku podstatná ustanovení jeho, zvláště o výpovědi, době pracovní, o výši nebo způsobu výpočtu mzdy ústně oznámí, neb

3. poukáže-li se dělník, aby obsah vyvěšeného řádu pracovního vzal na vědomí, a pak ve všech třech případech dělník výslovně nebo mlčky převzetím práce nebo jinak prohlásí, že je s tím srozuměn, aby tato ustanovení pracovního řádu platila za ustanovení pracovní smlouvy.

C. k. ministerstvo obchodu v dorozumění s c. k. ministerstvem vnitra, slibujíc úpravu cestou zákona, připomíná, aby podnikatel, přijímaje dělníky, poukázal na podmínky pracovního řádu, které se mají státi částmi pracovní smlouvy, což se může státi ústním sdělením podstatných ustanovení pracovního řádu, tím že se poukáže na vyvěšený řád; nejlépe pak, když se dělníku vydá exemplář řádu pracovního.«

Aby však průkaz o vyhlášce pracovního řádu a o souhlasu s jeho obsahem byl usnadněn, doporoučí místodržitelství, aby dělník, vstupující v pracovní poměr, podepsal stvrzenku toho obsahu, že podmínky smlouvy v pracovním řádě obsažené vzal na vědomí a že s těmito úmluvami v poměr pracovní vstupuje.

Starostové obcí se pak vybízejí, aby o těchto ustanoveních známost rozšířili v příslušných kruzích.

Z tohoto výnosu vidno, že naše úřady nechtějí býti, než výkonným orgánem milionářů.

Dosud se podařilo pro dělnictvo jen dva závazky si vydobyti na podnikatelstvu. Jsou to: úrazové a nemocenské pojišťování, ke kterým podnikatelstvo přispívati musí.

§ 14.

Úrazové pojišťování.

Zavedením strojní výroby staly se veliké převraty v oboru lidské práce. Dříve platila dovednost dělníka, nyní obstará totéž stroj, který pracuje třeba za 20 neb 30 lidí. Člověk, který stojí u vyráběcího stroje, klesl na pouhou posluhu stroje.

Zavedením strojů stala se však práce v strojních podnicích velice nebezpečnou těm, kteří se kolem vířících strojů pohybují. Často jediný neopatrný krok, shýbnutí, neopatrné sáhnutí rukou, a již je člověk buď mrzákem navždy, nebo dokonce usmrcen.

Z počátku se kapitalisté o tyto invalidy práce valně nestarali; řídili se příliš rádi zásadou: nemůže-li kdo pracovat, vyhodíme ho na ulici. Avšak obce, země a stát přišly k názoru, že přibýváním továren přibývá mrzáků a tím také břemen obcím. Kapitalismus, který tolik již zla způsobil, nikdy se nestaral o své oběti, nýbrž staral se jen o sebe, a proto i u nás zákon o úrazovém pojišťování dělnictva vydán teprve dne 28. prosince 1887. V prvém paragrafu stojí: Všichni v továrnách a hutích, dolech, na loděnicích, v přístavech, lomech pracující dělníci a techničtí úředníci mají povinnost se pojistiti pro případ úrazu. Totéž platí dělníkům, kteří pracují na stavbách a při takových řemeslných neb rolnických pracích jsou zaměstnáni, kde se pracuje strojem. Dělnictvo platí do úrazovny dle tarifu úřady schváleného. Podnikatel má nésti 90 a dělník 10 proc. úrazového příspěvku. Projděme si statistiku z r. 1895. Dle zprávy ministerstva vnitra r. 1897 uveřejněné bylo r. 1895 pojištěno proti úrazu:

I.	při zemědělství a mlýnech	532.628 osob
II.	na drahách	172.695 »

III.	v hutích	29.026	»
IV.	v lomech a sklárnách	149.413	»
V.	v strojírnách	62.755	»
VI.	v továrnách na nástroje	73.955	»
VII.	v chemických továrnách	19.215	»
VIII.	v plynárnách, olejnách a pod.	14.318	»
IX.	v továrnách textilních	265 648	»
X.	v papírnách, koželužnách a pod .	51.170	»
XI.	v továrnách na zpracování dřeva a p.	58.707	»
XII.	v pivovarech a pod. podnicích	134.948	»
XIII.	v továrnách na oděv	23.240	»
XIV.	při stavbách	227.059	»
XV.	v tiskárnách	19.043	»
XVI.	v různých závodech	52.776	»

Veškerého dělnictva — mužů, žen a dětí — proti úrazu pojištěného napočteno r. 1895 úhrnem 1,877.194 osob, jejichž mzda ohlášena na 437,315.385 zl. R. 1891 ohlášeno pojištěnců 1,369.763 osob se mzdou 260,676.855 zl. Jest viděti, jak industrialismus u nás, ačkoliv jsme dosud státem v přední řadě zemědělským, vůčihledně roste.

Velmi zajímavá a na výsost trudná jest statistika úrazů. Dle zprávy z r. 1895 bylo uznáno úrazů:

	Třída	počet úrazů s dočasnou neschopností ku práci	počet úrazů s trvalou neschopností ku práci	počet úrazů s usmrcením
I.	zemědělství	449	383	53
II.	dráhy	1550	156	146
III.	hutě	569	196	43
IV.	lomy	812	434	119
V.	železárny	550	228	10
VI.	strojírny	1112	472	27
VII.	chemické tov.	107	47	16
VIII.	plynárny atd.	120	43	5
IX.	textilní tov.	705	439	32
X.	papírny atd.	292	171	16
XI.	pily atd.	850	436	51
XII.	pivovary a cukrovary	819	381	70
XIII.	tov. na oděv	52	31	1
XIV.	stavby	2120	1080	194
XV.	tiskárny	66	25	0
XVI.	různé podniky	463	199	51

Úhrnem bylo za jedinký rok z dělnictva v úrazovnách pojištěného učiněno úrazem přes 4 neděle k práci neschopných 10.636, trvale k práci neschopným se stal 4721 dělník a usmrceno 835 lidí. Největší počet úrazů a usmrcení vykazují stavby. Mnoho-li na stavbách do roka lidí vlastní neopatrností, opilstvím a pod. přijde o život neb je navždy zmrzačeno, o tom nám podávají zde uvedené číslice smutný doklad.

Nutno podotknouti, že počtu úrazů přímo obrovským způsobem přibývá. V celém Předlitavsku známo bylo úrazů:

	neschopnost		
	dočasná	trvalá	smrt
r. 1891	6068	2046	565
r. 1895	10636	4721	835

K tomu ještě dlužno připojiti úrazy, které dělníci ohlásili, ale nebyly od úrazoven uznány. Počet těchto případů byl od roku 1891 úhrnem 12.532, vzrostl pak r. 1895 na 38.167 případů!

Nemůžeme se tu pouštěti do kritiky, poněvadž jest to věc nemožná. Projděme si statistiku zemí českých.

	Čechy	Morava	Slezsko
počet závodů k úrazovnám přihlášených	83.310	45.421	11.827
počet úřadnictva	11.695	4.699	1.460
počet dělnictva:			
mužů	375.996	150.390	42.745
žen	225.239	118.821	31.503
chlapců	20.651	46.337	9.390
děvčat	6.974	1.650	764
přihlášená mzda	118,775.775 zl.	44,268.390 zl.	11,951.578 zl.

Co se týče poměrů finančních, úrazovna v Praze měla r. 1895 následující příjmy:

1.	přenos z loňského roku	5,036.872 zl.
2.	členské příspěvky	1,733.803 »
3.	příjmy z úroků	175.270 »
4.	pokuty	3.963 »
5.	jiné důchody	26.849 »
6.	výdajní schodek	630.575 »
		7,610.575 zl.

Výdaje pak byly tyto:

1.	výdaj na udělené podpory	788.700 zl.
2.	kapitalie ke zjištění renty	6,474.267 »
3.	útraty na vyšetření úrazů	40.179 »
4.	výdaj správní	176.422 »

Brněnská úrazovna měla roku 1895 příjmů:

1.	přenos	2,539.787 zl.
2.	příspěvky	813.190 »
3.	úroky	25.671 »
4.	schodek	79.364 »
	úhrnné příjmy	3,458.133 zl.

Výdaj:

1.	vyplacené podpory	296.201 zl.
2.	rentovní kapitalie	2,918.279 »
3.	vyšetřování úrazů	8.238 »
4.	správní výdaje	71.216 »
5.	přebytek správní	8. 554 »
	celkové výdaje	3,458.133 zl.

§ 15.

Nemocenské pojišťování.

Druhá povinnost, která kapitalistům byla vnucena, jest pojišťování nemocenské.

Nemocenské pojišťování pracujícího lidu cestou nucenou a povinnou zavedeno v naší říši zákonem ze dne 30. března r. 1888, kterýžto zákon začal působiti 1. srpna 1889. Před tímto zákonem byly již pokladny nemocenské, a to hornické bratrské pokladny zřízeny hornickým zákonem z r. 1854; pak byly zřízeny dle živnostenského zákona z r. 1859 nemocenské pokladny v závodech, kde se dělnictvo nachází v nebezpečí zdraví a života. Povinnost pojišťování nemocenského týká se všech dělníků, kteří také podléhají pojišťování úrazovému. Dále jsou povinni přihlásiti se k nemocenské pokladně dělníci a úředníci závodu, kteří pracují v dolech, kde se těží ruda a kovy, a dělníci jakéhokoliv živnostenského podniku, konečně pak veškeré mužstvo zaměstnané na drahách a lodích. Ve všech těchto oborech jest předepsáno nucené nemocenské pojišťování. Zákonem naším jsou předepsány nemocenské pokladny továrnické, pracuje-li v jedné továrně přes 100 dělníků, dále předepsány jsou po kladny stavebních řemesel, pokladny společenské, pokladny bratrské, pokladny spolkové a konečně státní pokladny okresní,

které podléhají vrchnímu dozoru zemské úrazovny. Dle téhož zákona požívají členové nemocenských pokladen v případě onemocnění zdarma lékařů a léků. Trvá-li nemoc déle než 3 dny a nemocný k práci jest neschopen, má právo na nemocenský příspěvek, který se může vypláceti až do 20 týdnů ve výši 60 procent obvyklé v okrese mzdy. Šestinedělky obdrží podporu nemocenskou po 4 neděle. Zemře-li nemocný, má pokladna vyplatiti pohřební podporu v obnose 20násobné denní mzdy.

Do nemocenské pokladny platí ⅓ příspěvku prácedárce a ⅔ dělník.

Nemocenské pojišťování bylo z předních naléhavých potřeb pro veškeré dělnictvo. Zákonodárce měl na zřeteli, aby všichni dělníci byli pro případ onemocnění pojištěni, a proto zavedeno pojišťování nucené. Toto nucené pojišťování dá se provésti jen tenkráte, když i prácedárci jsou nuceni přispívati a podléhají trestům, neohlásí-li přijatého do práce dělníka k pokladně a neplatí-li zaň příspěvků. Na druhé straně bylo by nespravedlivo žádati, aby prácedárce sám nesl všechen náklad za pojišťování nemocenské, poněvadž by náklad ten ve skutečnosti platili konsumenti. Když také dělnictvo do nemocenské pokladny přispívá a jemu svěřena jest správa pokladny, dá se pravděpodobně očekávati, že dělnictvo vedoucí správu nemocenské pokladny samo ve vlastním zájmu bude bdíti nad tím, aby všelijací nesvědomití lidé, místo aby pracovali, se neohlásili za nemocny a takto pokladnu na úkor poctivých dělníků neokrádali.

Když zákon o nuceném nemocenském pojišťování vešel u nás v platnost, bylo v Rakousku v činnosti 560 pokladen okresních se 452.718 pojištěnci, 1323 pokladny tovární se 307.029 pojištěnými, 599 pokladen společenských se 180.670 členy, 32 pokladny ve správě státní se 79.372 členy, 24 pokladny soukromých drah (73.465 členů), 1 pokladna plavební společnosti (172 čl.), 4 pokladny stavební (266 čl.), 34 spolkové pokladny se 174.944 členy a hornické bratrské pokladny se 122.892 pojištěnými. Celkový počet pojištěnců obnášel tedy 1,391.528 osob. Činnost nemocenských pokladen objasňují nám následující přehledné číslice. Od r. 1890 do konce 1895 bylo u všech nemocenských pokladen ohlášeno 6·2 milionu případů onemocnění a 127 tisíc případů úmrtí, což vše vyžadovalo podpor v obnose 8639 milionů zl.

Roku	Počet pokladen	Počet členů
1890	2740	1,548.825
1891	2822	1,666.790
1892	2837	1,741.074
1893	2876	1,840.043
1894	2915	1,940.985
1895	2915	2,066.435
1896	2921	2,188.010

Jak vidno, jest vzrůst počtu nemocenských pokladen z počátku dosti značný. Od r. 1894 pak přibývá ročně stále stejným tempem.

Jaká jest činnost všech nemocenských pokladen, poznáme z čísel následujících:

Roku	Případů onemocnění	Případů úmrtí	Nemocenské a úmrtní podpory
1890	797.683	15.925	10,096.740 zl.
1891	750.221	16.974	10,468.392 »
1892	819.738	17.211	11,381.691 »
1893	900.342	18.435	12,230.879 »
1894	878.307	19.377	12,687.121 »
1895	1,013.599	20.094	14,274.614 »
1896	1,046.209	20.633	15.252.194 »

Veškeré nemocenské pokladny měly roku 1895 17,544.200 zl. příjmů a 16,180.517 zl. výdajů.

Nemocenské pokladny, pokud prohlížíme celkové roční bilance všech dohromady, měly dosud každého roku přebytek, což jest znamením, že v ě t š i n a nemocenských pokladen je ve správě poctivých lidí, pokud právě nestanou se kořistí sociálních demokratů.

Prohlédněme si blíže příjmy z roku 1895. Téhož roku sestával celkový shora uvedený příjem 2907 nemocenských pokladen z příspěvků: 11,482.081 zl. od dělnictva, 4,964.852 zl. od prácedárců a 696.198 zl. zápisného.

Uvedené výdaje se roztřídily následovně:

nemocenské příspěvky	8,498.902 zl.
lékařům a kontrole nemocných	2,573.179 »
za léky	1,843.162 »
poplatky nemocnicím	879.466 »
za potřeby	452.895 »
správní výlohy	1,272.888 »

Jest nám uznati, že správní výlohy u nemocenských pokladen jsou dle těchto čísel daleko mírnější, než správní výlohy pojišťoven úrazových (viz § předcházející).

Každé společenské zřízení, i kdyby sebe lepší bylo a sebe lepšími zákony v život bylo uvedeno, zvrhne se v niveč, dostane-li se provádění zákonitých jeho předpisů do rukou nesvědomitých lidí. Tak je to i s pokladnami nemocenskými. Dělnictvo si naříká na všelijaké nedostatky pojišťování nemocenského, hlavně když jde o to, aby na pokladně vymáhán byl příspěvek. Stížnosti ty jsou známy, a nebudeme se zde o nich šířiti. Chceme jen ukázati na jeden nebezpečný fakt, kterého asi nikdo nepředvídal, totiž ten, že se hlavně okresní nemocenské pokladny dostaly do rukou sociálních demokratů. Takové nemocenské pokladny ve správě socialistů staly se pravým zlatodolem socialistickým vůdcům a agitátorům, kde se jim upravují výnosná místa za jich »namáhavou práci ve prospěch dělnictva«. Jak se hospodaří na příklad v okresní nemocenské pokladně pražské, která je v rukou socialistických, seznáváme z následujícího případu. V měsíci listopadu roku 1893 dluhoval žid Rosenzweig, v Praze, majitel ústavu »Express«, okresní nemocenské pokladně pražské přes 1000 zl. příspěvků, které měl platiti za veřejné posluhy, jež zaměstnává. Správa pokladny nechala však vzrůsti dluh ten až na tuto tak

značnou sumu, což zajisté nesvědčí o přílišné bdělosti a péči orgánů nemocenské pokladny pražské. — Lépe ještě poznáme hospodaření sociálních demokratů v nemocenských pokladnách z případu budějovického. Dle protokolu, který dne 10. února 1898 v úřadovně českobudějovické okresní nemocenské pokladny za příčinou její přehlídky inspektorem nemoc. okr. pokladen v Čechách sepsán byl, shledány ve správě této pokladny různé vady a nedostatky, jichž odstranění inspektor c. k. okresnímu hejtmanství co nejrozhodněji uložil. Tak shledáno bylo, že r. 1897 nebyly zaplacené příspěvky členské správně zapisovány v účetních knihách, tak že nebylo možno při revisi sdělati seznam dlužníků a je upomínati. Tím také bylo nemožno, aby se zjistil pravý stav jmění nemocenské pokladny. Když přijali sociální demokraté pokladnu v Č. Budějovicích, měla na hotovosti 11 tisíc zl. Když ji však koncem dubna r. 1898 předávali, měla pokladna dluhů do tisíců a revident ústředního svazu, pan Skokánek, nebyl s to, aby pravý stav pokladny zjistil. Poštovní úřad v Dubném u Č. Budějovic byl upomínán o jistou částku; jeho splnomocněný však ukázal stvrzenku, a tu hned suspendovaný pokladník sociální demokrat Unger obnos ten vyrovnal. Dosavadní účetní, sociální agitátor Vaněk, krčil rameny, jsa revidentem tázán, proč že jsou takové nepořádky, a vymlouval se, že je v pokladně jen krátký čas. Bývalý pokladník, sociální demokrat Srb, vypůjčil si bez vědomí výboru z pokladny 63 zl., načež, když věc vyšla na jevo, povolil mu rychle bývalý starosta s místostarostou půjčku 50 zl., a 13 zl. měl hned vrátiti. Dalším činem soudruhů bylo v nedávné době příjmutí žida dr. Votického za lékaře nemocenské pokladny, při čemž mu zaručili páni 600 zl. odškodného pro případ propuštění. Tušíme, že ukázky tyto stačí, aby čtenáři poznali, co sociální demokracie učinila z ústavů za tak šlechetným účelem založených.[12]

§ 16.

Smírčí soudy.

Uvedli jsme výrok Harrisonův, že stávka dokérů způsobila ve smýšlení anglického lidu veliký převrat, že není správno, pakli se o poměr dělnictva a kapitalistů nikdo nestará dle hesla — »laissez faire«, či po česku: ať to běží, jak to běží, že nikdo nemá práva do sporu obou se míchati. Kde společnost bývá otřesena až do základů a ohrožována, tam nastává povinnost celé společnosti v záležitosti tak důležité jednati. »Dělnické Noviny« přinesly o předmětě tom úvodní článek (7. října 1897), ve kterém čteme toto: »Stávka stala se dnes monopolem sociálních demokratů bez ohledu na prospěch a zájem dělnictva. Stávka propukne často z popudu sociálních demokratů, aniž si jí dělnictvo přálo a aniž byla samovolně poměry vyvolána. Tak na příklad v oboru textilním propukly minulého a letošního roku dvě veliké stávky u pražských firem »Bratří Perutzů« v Libni a v »Pražsko-smíchovské rukodílně na kartouny«, a obě stávky byly sociálními demokraty vyvolány a obě také smutně pro dělnictvo skončily.

[12] Viz. »Nový věk«, roč. I. č. 9.

Zpráva obchodní a živnostenské komory v Praze na str. 252—253 se o těchto stávkách zmiňuje takto: »V obvodě obchodní a živnostenské komory pražské dlužno zaznamenati dvě veliké stávky: v roce 1896 stávku v libeňských továrnách firmy »Bratří Perutzové«, v roce 1897 posud trvající stávku v přádelně Pražsko-smíchovské rukodílny na kartouny. V obou případech propukla stávka bez naléhavé příčiny, toliko aby se zkusila síla organisace dělnické. U bratří Perutzů bylo záminkou, že se platí mzdy příliš nízké. Stesk ten byl znalci vážně zkoumán a shledáno, že v továrnách libeňských jsou právě takové mzdy jako v jiných továrnách téhož druhu v okrese komorním, které zase značně jsou vyšší než ve mnohých továrnách jiných. Všecky ostatní stížnosti byly druhu zcela podřízeného. Výsledek stávky byl skrovný a ani zdaleka nevyvážil hmotných škod, jež si dělnictvo způsobilo několikaměsíčním nepracováním. Stávka v Pražsko-smíchovské tkalcovně zakládá se na požadavku 10hodinné doby pracovní za mzdy percentuelně zvýšené; jest to požadavek, který byl a jest beznadějný, poněvadž ani jediná továrna nemůže mu pro soutěž vyhověti. Charakteristickou známkou jest, že při obou stávkách řemeslnictvo a měšťanstvo z obou míst stávkující činně podporovalo, a že i úřady bývají nakloněny nejprve podnikatele pohnouti k ústupnosti. Pokud jednání to vzniká z citu lidskosti, lze je pochopiti, ale nikoli schvalovati, protože nadobro přehlíží podstatu poměru pracovního. Dělník nevstupuje do továrny snad z dobrých životních poměrů a z donucení, nýbrž proto, že v ní hledá a najde namnoze mnohem lepší výdělek, než jaký by nalézti mohl při polním hospodářství nebo jiném zaměstnání. Nastupuje za podmínek zákona a známé mu smlouvy pracovní: jestliže jakožto stávkující oběma povrhuje, propadá sice trestu, ale trestán není, ba mnohdy se mu ani nezabraňuje, aby ostatní druhy od práce vzdaloval. Jakožto dělník se stal členem tuhé a mocné organisace, avšak přece vždy pokládán je za slabšího proti ojedinělému zaměstnavateli. Požadavky stávkujících, směřující obyčejně ke zvýšení mzdy a propuštění řiditelů, zaměstnavateli zpravidla nelze splniti, poněvadž nemůže vzdáti se posledního zbytku autority a také soutěží domácí i cizozemskou vázán jest na jisté normy, jež překročiti nelze, nebo jen do malé míry. Jestliže obecenstvo a úřady nedají se proniknouti vědomím, že průmysl může veliký svůj úkol — zabezpečiti totiž milionům osob výdělek větší, než jaký by kdekoli jinde nalezly — konati jen tehdy, jestliže se mu dostane blahovolného šetření a plné ochrany zákona, musí stávající industrie hynouti a klesati a kapitál čím dále tím více se obávati zřizování nových podniků, které kromě starosti, práce a nebezpečí přinášejí podnikateli nádavkem i nepřízeň širokých a rozhodujících kruhů.«

Ani živnostenský inspektor, ani obecní, ani zeměpanské, ani živnostenské úřady nemají po ruce žádných práv, aby mezi prácedárce a mezi stávkující zasahovali, a tyto dvě sporné strany mezi sebou často po dobrém shodnouti se nemohou. Má-li dobrou vůli dohodnouti se s prácedárcem dělnictvo, nemá zase této vůle někdy prácedárce; roztrpčen, že snad křivda se jeho závodu děje, nechce ani výbor stávkujících k vyjednávání připustiti, jak již často se stalo. A tak stávka ke škodě dělnictva i závodu, často i k pohoršení veřejnosti, vleče se několik neděl i měsíců. *Tomu by se vyvarovalo zavedením rozhodčích soudů.* Že i při zasedání rozhodčích stávkových soudů byla by nutnou i intervence se strany zeměpanských úřadů, rozumí se samo sebou. O každém sezení za předsednictví zeměpanského úředníka, který by ovšem neměl práva hlasovacího, musil by býti veden i protokol, do něhož by se pouze odhlasovaná usnesení a návrhy zanášely. Protokol uložil by se u zeměpanského úřadu až do skončení stávky.

Na důkaz pravdy, po skončení každého sezení, musili by protokol veškeří členové rozhodčího stávkujícího soudu podepsati, aby nebylo výmluv ohledně usnesení a závazků. Zasedání rozhodčího stávkového soudu musilo by se díti mimo tovární závod a podnik a nikdy mezi shromážděním stávkujících, aby poselstvo nebylo z klidu vyrušováno a aby mohlo rokovati bez obavy ohledně osobní bezpečnosti, a bez jakýchkoli nátlaků.

Zavedení takovýchto soudů jest nutno, protože pořádají se dnes stávky za účelem nepokojů, agitací a organisací, tedy bývají osnovány i proti vůli pracujících; stávky také bývají dělnictvu vnucovány prácedárci, aby buď závod na nějaký čas mohli zavříti, zásoby výrobků vyprodati a pak zase dále pracovati, anebo bývají stávky vyvolány také zahraniční agenturou, aby v čas stávky cizozemské nahromaděné výrobky mohly se u nás dobře zpeněžiti a odbýti.

Dnes proti svévolnému aranžování stávek se strany sociálních demokratů bylo by nejlépe zavésti zákon, jímž by se nařizovalo sestavení rozhodčího stávkového soudu, jenž by sestával z mužů, kteří nepatří do tábora sociálních demokratů. Rozhodčí soud musil by ovšem sestávati z polovice dělníků, dělníky v závodě zvolených, a z polovice zástupců prácedárcem jmenovaných. Kde by se dělnictvo zpěčovalo při propuknutí stávky zvoliti takovýto stávkový rozhodčí soud, tam ovšem měla by přestati práva dělníků k závodu, a kde prácedárce zpěčoval by se jmenovati své zástupce do takovéhoto rozhodčího soudu, tam opět prácedárce pozbyl by práv na vedení závodu. Do rozhodčího soudu měli by býti volitelní jen ti dělníci, kteří nejsou sociálními demokraty, tedy členy té organisace a strany, která často stávky za účelem agitačním organisuje, aniž by dbala zájmův a práv dělnictva — bez rozdílu. Volba členů rozhodčího soudu stávkujících musila by se ovšem díti tajně a za dozoru zástupců zeměpanských úřadů.«

O nutnosti smírčích soudů nepochybuje tedy nikdo. Myšlenka, urovnávati spory prácedárců a dělníků před soudem mužů laiků a ne právníků, je stará. Staré cechy měly svou soudní pravomoc. Jim bylo přiřknuto právo policejní a soudní právo v rozepřích živnostenských. Cechovní soudy byly již v 13. století v plném rozkvětu. Po válce třicetileté, kdy všudy moc policejních států rostla, upadala také soudní moc cechů, až dokonce uhasla. Teprve Napoleon I. zavedl živnostenské soudy. První takový soud byl zřízen v Lyoně roku 1806 pro průmysl hedvábnický, v této krajině silně vyvinutý.

V N ě m e c k u byly živnostenské soudy zavedeny říšským zákonem roku 1890. Týž zákon dává obcím právo a moc pro svůj okršlek zříditi dle vlastních stanov živnostenský smírčí soud. Soudu tomu předsedá jeden předseda a místopředseda; oba nesmějí býti ani z tábora dělnictva, ani z tábora zaměstnavatelstva, a zvoleni jsou od obecní rady s vládním potvrzením; pak sestává ze členů, a sice v rovných číslech ze zástupců dělnictva a podnikatelstva. Zástupce dělnictva i podnikatelstva volí si každá strana tajně.[13]

Dle posledního sčítání v Německu provedeného r. 1895 bylo v celé říši zřízeno 275 živnostenských soudů.

Ve Š v ý c a r s k u zřízeny byly smírčí živnostenské soudy r. 1895. V prvním roce své působnosti rozhodly tyto soudy ve 277 sporných případech. Zasedají vždy večer v 8 hodin. Z těchto žalob bylo podáno 266 od dělnictva a jen 11 od prácedárců. Živnostenské soudy urovnaly všechny jmenované spory až na 99 případů, které přišly k projednání k řádným trestním soudům.

---

[13] Staatslexikon Herderův str. 1404 sv.II.

Smírčí soudy ve F r a n c i i byly ustanoveny novým zákonem roku 1892. Činnost smírčích soudů ve Francii jest dosud nepatrná R. 1895 měly příležitost rozhodovati jen v 84 případech. Zdá se, že ani dělnictvo ani podnikatelé nemají přílišné důvěry k těmto soudům.

Za to je činnost smírčích soudu v B e l g i i velice obsáhlá. Dle výkazu z r. 1895 o činnosti smírčích soudů belgických vyjímáme, že během jmenovaného roku měly smírčí soudy v Belgii projednati 7153 sporné případy. Z těchto sporů bylo shodou sporných stran v dobrotě urovnáno 5365 případů. Z toho si učiníme úsudek, že v Belgii smírčí soudy hrají velikou úlohu.

Také některé s t á t y a m e r i c k é zřídily k urovnání sporů mezi dělnictvem a podnikatelstvem státní smírčí soudy.

Velmi zajímavý je zákon, přijatý v k a n t o n ě b a s i l e j s k é m ke zřízení státního smírčího soudu. Návrh zní: »Velká rada kantonu basilejského, majíc na mysli, vzniklé stávky urovnati a vypuknutí jich co možno zameziti, usnáší se následovně: § 1. Vzniknou-li mezi dělníky a podnikatelem buď jednoho závodu nebo celého výrobního odvětví spory, které by ke stávce vésti mohly, anebo když stávka již vypukla, budiž stranám poskytnuta příležitost, spor cestou smírnou urovnati. — § 2. K tomu účelu ustanoví vláda kantonu buď na žádost některé sporné strany anebo z vlastního popudu — pakli stávka se šíří a nabývá velkých rozměrů — smírčí soud, kterému předsedá buď jeden člen vlády aneb jiná nestranná osoba. — § 3. Smírčí soud sestává z předsedy a z rovného počtu členů z prácedárců a dělníků jednoho výrobního odvětví, neb ze znalců téhož odvětví. Může počet členstva rozmnožiti dle potřeby a začne svou povinnost, jakmile smírčí pokusy předsedovy zůstaly bez výsledku. — § 4. Jedná-li se o spory nebo o stávku v jedinkém závodě, může vláda pověřiti buď jednoho vládního smírčího soudce, neb vyslati jinou nestrannou osobu. — § 5. Žádosti za urovnání sporu mají se posílati předsedovi kantonské vlády. Týž rozhodne, má-li se úředně zakročiti, čili nic. — § 6. Vládní kantonský věstník bude přinášeti zprávy o činnosti smírčího soudu a uveřejní jména oněch firem, které se zdráhaly ve vzniklých sporech podrobiti se smírčímu soudu.«

§ 17.

Živnostensko-dělnické smírčí soudy v Rakousku.

O tomto předmětě podal důkladné pojednání Tomáš J. Jiroušek v »Děl. Novinách« č. 21. roč. VII. Článek Jirouškův praví:

»Právě vstoupil v život nový zákon, datovaný ze dne 27. listopadu 1896, o živnostensko-dělnických soudech, již dlouho připravovaný a předpovídaný. Živnostensko-dělnické soudy mohou býti dle tohoto zákona znovuzřízeny tam, kde již podobné soudy byly (jako na př. ve Vídni, v Bílsku, v Brně, v Liberci), a dále mohou býti zavedeny tam, kde toho vláda uzná nutnou potřebu. Z rozhodnutí vlády budou tyto soudy skutečně zřízeny ve Vídni, v Bílsku a v Liberci, kde již od r. 1869 existovaly, pro průmysl železářský ve Vídni a pro průmysl textilní v ostatních třech městech.« (K tomu podotýkáme, že za-

čátkem listopadu r. 1899 úřední »Wiener Zeitung« přinesla zprávu, že budou zřízeny čtyři nové živnostenské soudy, a sice v Moravské Ostravě, Šumperku na Moravě, Lvově a Krakově. A co Praha se svým průmyslovým okolím?)

Vláda při zavádění soudů živnostensko-dělnických v jednotlivých městech vyžádá si také, shledá-li toho potřebu, dobrozdání zemského sněmu.

Kde mají býti zavedeny živnostensko-dělnické soudy, mají právo navrhovati:

a) veškerá společenstva, b) různé řemeslně-živnostenské korporace a spolky, c) okresní a obecní zastupitelstva, d) obchodní a živnostenské komory, e) živnostenští inspektoři, f) zemský sněm, h) zemský výbor.

Spory, které budou vycházeti ze živnostenského poměru pracovního, učebního a námezdného, nebude lze více urovnávati a o nich nějakého rozhodnutí vyhledávati u úřadů politických (jako jsou: okresní soud, okr. hejtmanství, magistrát a pod.), nýbrž musí se projednávati jedině u živnostensko-dělnického soudu, když v obvodu pře soud takový se nachází. Nenachází-li se v obvodu pře soud živnostensko-dělnický, pak podobné pře musí se projednávati jako dosud u okresního soudu, částečně u okres. hejtmanství i u magistrátů.

Když byla jednou k živnostensko-dělnickému soudu podána na někoho obžaloba, ať ústně nebo písemně (advokáti k zastupování stran jsou vyloučeni), nelze již od ní ustoupiti.

Před živnostensko-dělnický soud náležejí pře ze všech podniků, řádu živnostenskému podléhajících, vyjímajíc závody vojenské a dělníky, vojenskými úřady jakkoliv zaměstnané. Také nepatří před živnostensko-dělnický soud spory ze závodů a odborů: zemědělského, lesnického, hornického, rolnické čeledi, jakož i spory malých soukromých úředníků.

Obvod živnostensko-dělnického soudu může se vztahovati na jednu nebo více obcí, a na všechny nebo jednotlivé jen kategorie velkých i malých závodů.

Živnostensko-dělnický soud rozhoduje o všem a ve všem, co se týká živnostenských poměrů mezi dělníkem a zaměstnavatelem, ale též mezi dělníkem a dělníkem, jako jsou spory o mzdu, rozepře o nastoupení, pokračování a zrušení pracovního poměru, spory o náhradu nebo odškodné, spory pro srážky ze mzdy a pokutování, rozepře povstalé pro pracovní knížku (její vydání či nevydání, obsah vysvědčení, tajné poznámky), spory vyvolané záležitostmi nemocenské, úrazové, pensijní a j. pokladny, pokud o nich nerozhoduje rozhodčí (smírčí) soud té oné pokladny. Sem patří též rozepře o výpověď, vyklizení a nájemné dělnických bytů, pakli že tyto náležejí prácedárci. U živnostensko-dělnického soudu rozhoduje se též o sporných nárocích dělníků proti dělníkům, převzavších společnou práci u téhož zaměstnavatele.

Za dělníky považuje zákondělmistry (Werkmeister), dílovedoucí (Werkführer) a přední dělníky (Vorarbeiter), dále pomocníky a nádenníky v živnostenském závodě zaměstnané, osoby pro zaměstnavatele doma pracující (tkalce, krejčí, obuvníky, řemenáře, sedláře atd.) a všechny při obchodních živnostech zaměstnané osoby (praktikanty, kupecké mládence, sluhy, skladníky, komptoiristy, účetní a p.)

Obec, kde živnostensko-dělnický soud má své sídlo, jest povinna na svůj náklad opatřiti úřední místnost, nábytek, topení, osvětlení a jiné potřeby. Patří-li více obcí k živnostenskému soudu, rozdělí se výlohy na ně dle daně výdělkové a daně z příjmu. Služné a jiné náhrady vyplácí stát na svůj náklad.

Živnostensko-dělnický soud skládá se z předsedy, po případě též z místopředsedy, jakož i nejméně z 10 přísedících a náhradníků: ze stavu dělnického polovina a rovněž tak ze stavu prácedárců. Předsedu a místopředsedu jmenuje ministr spravedlnosti ze stavu soudcovského.

Volební právo má každý aspoň 20letý dělník a dělnice, pakli aspoň rok v tuzemsku pracují. Nemají volebního práva: 1. učeníci, 2. osoby nalézající se ve trestním vyšetřování, obžalobě neb trestu, 3. kdo jest vyloučen z volitelnosti do obec. zastupitelstva, 4. osoby pod opatrovnictvím a v konkurs upadlé (pokud řízení trvá). Volen může býti 30letý muž, je-li rakouským občanem a svéprávný. Úředníci v továrnách a při dopravnictví mohou býti též voleni. Nemůže býti volen, kdo byl trestním soudem odsouzen ke ztrátě svobody na 6 měsícův a více.

Seznam voličů sestavuje obec, v níž jest sídlo živnostenského soudu. Reklamace vyřizuje živnostenský úřad (okresní hejtmanství, magistrát), rekursy pak c. k. místodržitelství. Volba děje se lístky hlasovacími; většina hlasů rozhoduje; je-li hlasů stejně, táhne se los. Všichni zvolení skládají přísežný slib do rukou předsedy živnostensko-dělnického soudu. Jména zvolených a jejich bydliště oznámí se veřejně. Přísedící a náhradníci dostanou náhradu svých skutečných výloh a též za promeškaný čas. Mandát trvá 4 roky; avšak po 2 letech vystoupí polovice přísedících a náhradníků losováním. Na místo jich nastoupí jiní zvolení ve volbě doplňovací. Nesetká-li se ani dvakrát vykonaná volba (vůbec) s náležitým výsledkem, označí politický úřad sám osoby, jež by mohly v živnostenském soudě zasedati. Sborový soud první stolice vybere z nich třikrát tolik osob, kolik jich do živnostenského soudu jest zapotřebí, a pak se táhne los.

Kdo z přísedících bez řádné omluvy (a výmluvy) se k sezení nedostaví, anebo přijde pozdě, bude předsedou odsouzen k pokutě až 200 zl. a k náhradě způsobených útrat. Odvolati se jest možno ke sborovému soudu prvé stolice. Kdo pokuty nezaplatí, propadne exekuci; nemá-li žádného majetku, bude nejspíše asi zavřen. Přísedící nesmějí rozhodovati u živnostenského soudu ve vlastních záležitostech a v záležitostech těch osob, s nimiž jsou nějak spojeni svazkem pokrevním, příbuzenským. Sporné strany mohou před jednáním odmítnouti ty z přísedících, k nimž nemají důvěry. Odmítnutý nemusí však býti s tím spokojen; zde rozhoduje předseda.

Živnostensko-dělnický soud jedná a rozhoduje v senátech, jehož členy jsou předseda (náměstek) a dva přísedící — jeden dělník a jeden zaměstnavatel. Přísedící se budou ob čas střídati; jak, nařídí se předpisem.

Žaloba anebo stížnost projednává se u toho živnostensko-dělnického soudu, kde jest stanoviště podniku, nebo kde práce má býti vykonána, anebo mzda vyplacena. Řízení má se konati ústně, obě strany hned slyšány a rozsudek hned podán. Předseda může též bez přísedících sám »souditi«, souhlasí-li obě sporné strany. Jednání může býti též odloženo.

Uzná-li řádný soud někde, že jistá věc patří k živnostenskému soudu, musí býti tato u živnostenského soudu projednána, a naopak. Odvolání není žádného. Stranu může zastupovati některý člen rodiny nebo spoludělník; ne však advokát.

Budou určeny jisté dny a hodiny, kdy se může nejen »založiti« protokol, ale též hned o rozepři jednati, pakli obě strany s tím souhlasí. Zpravidla má se konati první stání před předsedou, druhé pak teprve před živnostenským soudem (přísedícími). Předseda musí přísedícím sděliti výsledek prvního stání; oni mají též právo klásti otázky stranám,

svědkům a znalcům. Až do 50 zl. rozhoduje živnostensko-dělnický soud bez odvolání; přes 50 zl. lze se odvolati ke sborovému soudu 1. instance. Tento soud přibere si dva přísedící živnostensko-dělnického soudu. Odsouzený (dlužník), pakli se v čas nevyrovnal, propadá exekuci. Kromě vyneseného rozsudku neplatí se za nic, ani kolky, ani poplatky.«

§ 18.

Další prostředky k zamezení stávek. Zaopatření práce.

Kromě smírčích soudů, které jsou v přední řadě k tomu, aby působily na zamezení stávek a ke shodě mezi prací a kapitálem, máme na mysli ještě jiné prostředky, které nepřímo působí ke vzájemné shodě mezi prací a kapitálem. Jsou to všecka opatření, která směřují ke blahu dělnictva vůbec. Máme zde na mysli pojišťování dělnictva v případě nezaměstnanosti, jak se některá města v Německu a ve Švýcarsku myšlenky té ujímají. Tím se předejíti má agitacím nezaměstnaných dělníků, kteří nemajíce nic na práci, často mezi zaměstnaným dělnictvem štvaní a jitření v prázdné své chvíli živí a šíří. Jiný prostředek, předejíti nezaměstnanosti a předejíti tak nespokojenostem v pracujících třídách, jest: bezplatné zaopatřování práce se strany magistrátu ve velikých městech.

Tak bylo na příklad na radnici ve Vídni přihlášek ku práci od polovice září 1898 do konce února 1899 úhrnem 35.593. Z toho zaopatřila obecní vídeňská kancelář bezplatně práci 10.787 osobám.

Dokud byly staré cechy, vedly pečlivě seznamy práci hledajícího dělnictva a prácedárců, kteří dělnictva potřebovali. Staré cechy obstarávaly tedy sprostředkování práce.

V sociálním boji, který se vedl po staletí mezi mistry a tovaryši, bylo sprostředkování práce jednou z největších zbraní, kterou jedna strana druhou potírati se snažila. Když byli tovaryši na vrchu, vedli oni sprostředkování práce, když byli na vrchu mistři, vzali oni do svých rukou zaopatřování míst. Zrušením cechů a vzrůstem moderního průmyslu nastala v zaopatřování práce pravá anarchie. Milionáři-továrníci o dělnictvo nikdy nouze nemají, jelikož do továren tolik lidstva se hrne, že padají před továrníkem na kolena a prosí ho o práci, ačkoliv vědí, že továrna je živý hrob, že každý, kdo několik neděl v ní pobude, zraje pro zemi. Ale nic naplat, všecko se dnes hrne do továrny.

Jakým způsobem dnes lidé práci hledají a jakým způsobem se jim práce nabízí a doptává, o tom vydal znamenitou knihu dvorní rada dr. Mataja.[14] Začátkem r. 1896 bylo v celém Rakousku veřejných míst, ve kterých možno bylo se dověděti, kde je práce, 947; z toho bylo 814 okresních stravoven, ostatní byly obecní úřady. Dále vedlo záznamy na práci 405 živnostenských společenstev. Spolků, ve kterých spolčeni byli sami podni-

[14] Die Arbeitsvermittlung in Oestereich. Vídeň 1898; Hölder.

katelé, které vedly záznamy na práci, bylo sedmnáct. Odborových dělnických sdružení, zabývajících se sprostředkováním práce, bylo 362. Různých spolků sprostředkujících práci bylo třicet tři. Dobročinných spolků, které práci sprostředkovaly, napočteno 178. Kanceláří, ve kterých se za plat sprostředkují služby a práce, napočteno 916. Celkem tedy 2858 míst, spolků a ústavů, kde se lidé po práci ptají a kde se práce nabízí. Dr. Mataja praví, že dnes hrají první úlohu v oboru sprostředkování práce kanceláře na služby, kde se musí platiti za to, že se do ní přijde a žádá se o nějakou práci. Právě tyto kanceláře pro zaopatřování služeb, v soukromých rukou se nalézající, bývají často pravými brlohy nejsprostších zločinů. Zde se služebná děvčata vedou místo do poctivé práce přímo i nepřímo do hanebných místností, kde krátce duševně a tělesně zahynou. Majitelé takovýchto kanceláří v městech bývají často mnohem nebezpečnějšími zlosyny, než ti, kteří se zavírají do trestnic, poněvadž do roka zničí na sta a tisíce nevinných bytostí. A přece řádění těchto zlosynů nevěnují úřady dostatečné pozornosti. Jak ohromné obchody tyto kanceláře dělají, vysvítá z toho, že r. 1895 zadaly místa 180.692 práci hledajícím osobám. Po většině chudobná služebná děvčata musí, jakmile žádají v takové kanceláři o místo, zapraviti značný poplatek, za nějž obdrží místo, z kterého za několik dní utekou. Mnoho děvčat marně čeká na místo zaslíbené v služební kanceláři, poněvadž majitel neb majitelka míst vůbec nemají; jim jde jen o to, aby od děvčat obdrželi poplatek.

Velice smutnou činnost ve sprostředkování práce svého členstva vykazují dnešní živnostenská společenstva. V celém Rakousku bylo r. 1896 řemeslnických společenstev 5845, k nimž přihlášeno 520 tisíc pomocníků. Ale jen 393 řemeslnická společenstva starají se též o zaopatřování práce chasníkům. Ačkoliv v živnostenském zákoně, hlavně v novele ze dne 23. února r. 1897, výslovně jest vytknuto, že povinností společenstev jest starati se o práci příslušným tovaryšům, přece se tak neděje. Zde je důkaz mravní a stavovské zchátralosti dnešního řemeslnictva, které se takto ani samo za stav nepovažuje. Roku 1895 zaopatřeno skrze společenstvo řemeslnickým tovaryšům pouze 40.996 osobám práci, a to ještě připadá z toho 26.376 tovaryšů na Vídeň.

Mnohem čileji si v tom oboru vede dělnictvo, sdružené v odborových organisacích. R. 1896 byla v Rakousku 1194 odborová dělnická sdružení s 54 tisíci členů. Z těchto sdružení staralo se o sprostředkování práce 249 spolků.

Mimo toho dlužno uvésti blahodárnou činnost katolických tovaryšských spolků, ve kterých představenstvo, kde jen možno, se stará o zaopatřování práce z ciziny zavítavších chasníků. Také okresní stravovny počínají působiti jako místa, kde možno se dověděti o práci.

Neméně důležitý způsob hledati práci aneb dělnické síly, jest inserát v novinách. Dr. Mataja páčí roční nabídku ku práci v čelnějších novinách na 400 tisíc případů, a případů, kde prácedárci v novinách hledají dělnou sílu, asi 360 tisíc. Novinářský inserát činí velkou konkurenci soukromým kancelářím na zaopatřování služeb, jest však právě tak málo spolehlivý, ba dokonce i nebezpečný, jako soukromé kanceláře pro zaopatřování služeb. I za inserátem, pěkné místo nabízejícím, skrývá se často společenský dravec, který čeká, kde by nějakou hloupou oběť dostal do spárů a jí nemilosrdně vykořistil.

Na říšské radě leží návrh, vypracovaný profesorem Mišlerem, aby sprostředkování práce bylo sestátněno. Nemáme k takovémuto návrhu důvěry. Prostředkování práce má patřiti do sociální činnosti obce, a to všem bez rozdílu bezplatně. Jest nejvýš na

čase, aby hlavně ve velikých městech zrušeny byly soukromé kanceláře pro zaopatřování služeb.

§ 19.

Za jakých podmínek jest stávka dovolena.

Otázka, kdy je dělnictvo v právu chopiti se stávky, jest dnes na první pohled zbytečnou. Jako se podnikatel nikoho neptá, co má a co nemá činiti, jde-li o nějaký jeho prospěch, tak i dělnictvo nikoho se neptá, má-li či nemá-li práva chopiti se stávky. Skutečný život ptá se dnes jen po tom, kdo má moc, ale o právo a mrav dnešní doba mnoho se nestará. Každý hájí svou kůži, jak umí a jak může. Nicméně jest pro nás otázka ta nutná, zdali je dělnictvo oprávněno zastaviti práci, jelikož každá stávka poškozuje nejen podnikatele, nejen stávkující dělnictvo, ale i jiné osoby, které se stávkujícím dělnictvem přijdou do styku, jako obchodníky, hokynáře a j. Hlavně bylo viděti a znáti děsný účinek stávky na celé massy lidu při stávce našich uhlokopů v únoru, lednu a březnu r. 1900 podniknuté. Stávka ta uvrhla v bídu na sta tisíce rodin i mimohornických.

Jestliže dělník má pracovní smlouvu a práci náhle opustí, jedná nespravedlivě, poškozuje zaměstnavatele a podléhá samozřejmě trestu. Prohřešuje se na spravedlnosti, kterou je vázán smlouvou. Čím více dělníků náhle a bez ohlášky na tajnou úmluvu práci opustí, tím hrozivější jsou následky pro podnikatele, který z takové stávky může vzíti úplnou zkázu své existence.

Dělníci jsou oprávněni k opuštění práce, když podnikatel věrolomně poruší pracovní smlouvu, když na příklad zkracuje mzdu, rozšiřuje pracovní dobu bez zvýšení mzdy a podobně. Smlouva spočívá na úmluvě obou stran k jistým povinnostem; jestliže tedy jedna strana porušuje svou povinnost, ku které se zavázala, přestává i pro druhou stranu závaznost smlouvy. Jestliže se dělnictvo umluvilo na práci jen na jistou dobu a úkol pracovní vykonalo, není povinno práci dále konati za těchže podmínek, pakli během práce poznalo, že je smlouvou se strany podnikatele zkracováno, a nikdo mu nemůže brániti, když práci nenastoupí.

Buď jak buď, platí zde námi již vyslovená zásada, že stávka jest nejposlednější zbraní, které se dělnictvo chopiti má. Samo sebou se rozumí, že stávka umluvená agitátory, aby prohlubeň mezi dělnictvem a kapitalistou byla ještě větší, jest naprosto nemravná a zavržení hodna.

Uvádíme tuto, co v té příčině píše o stávkách profesor Dr. Neuschl ve své »Křesťanské sociologii« (díl II., str. 535 nn.), a co i my během své rozpravy již jsme byli pověděli:

Stávka po stránce společenské«.

Stávka jest jakýsi druh války mezi dělnictvem a kapitalisty. Válka bývá vždy výbuchem nepřátelství a z pravidla příčinou ještě většího nepřátelství; odhaluje stávající

neshody a je zvětšuje; tak bývá též stávka znamením stávajících společenských protiv, třídního záští, které ještě více rozdmychuje. Záštím třídním živen bývá veliký odpor tříd nižších proti vyšším. Čím větší křivda, ať již skutečná nebo domnělá, jíž vyšší třídy na nižších se dopouštějí, tím větším se stává záští v srdci poškozovaných; křesťanská ctnost zřídka v takových případech vítězí nad vůlí vášní rozpoutanou. Stávka vypukne. Rozmrzelost, hněv, záští stoupají každým dnem. Bída roste; dlouho-li stávka trvá, roztrpčuje nepoddajnost pánů každou hodinou; život rozmařilý a bohatství pánů, kteří mohou obětovati tisíce, ba miliony, aby konečně přece vyhráli a dělnictvo zkrotili, dráždí toto ještě více, nejvíce však tehdy, když přinuceno bylo hladem a nouzí z boje ustoupiti a se vzdáti. A když i v dobrotě neshoda se vyrovná a požadavkům dělnictva částečně se vyhoví, zůstává přece vždy něco hořkosti v srdcích dělnictva a rozpor starý se přiostřuje. A přece jest takovéto odcizování se a nepřátelství zjevem velmi nebezpečným, poněvadž odcizují se ony právě třídy společenské, které přirozeně, svorně spolu kráčeti mají v dobré shodě v zájmu společného svého blaha. Jsouť přece práce a kapitál činiteli národohospodářské výroby a proto sluší jim a svědčí jedině jednota, svornost, nikdy však boj.

Stránka stávky hospodářská a mravní.

Nepřátelství mezi prací a kapitálem je nepřirozené. Lidská práce sama o sobě nevyrobí ničeho; potřebujeť předmětu, z něhož užitek buduje, a nástrojů, jimiž činná jest; tyto dány jsou kapitálem. Na obrat nepřináší kapitál bez práce lidské, jakkoliv užitku schopný jest, užitků žádných; zůstává kapitálem mrtvým; prací teprve stává se užitečným, uveden bývá do proudu užitkového. Rovněž zůstaly by nástroje a stroje sebe důmyslnější a velkolepé bez přísluhy ruky lidské nástroji mrtvými. Práce tudíž a kapitál jsou na sebe odkázány, majíce teprv spojeny pravou hodnotu. Neshodou však a nepřátelstvím vytrženy bývají z přirozeného svého postavení. Nejklidněji ovšem kráčejí svorně kapitál a práce tam, kde jsou v jedněch rukou. Kde však toto nejužší společenství možno není, tam má aspoň páska mravní nosiče práce a nosiče kapitálu svorně spojovati. A proč? Poněvadž ve skutečnosti stejně nemožno jest, aby jak spojení práce s kapitálem s jedné, tak úplné odloučení práce od kapitálu s druhé strany v osobě dělníkově všeobecným bylo. Jenom v počátcích kultury bývá v míře větší spojen kapitál s prací v jednom nosiči; za poměrů nynějších je to hotovou nemožností. Tisíceré ruce musí spolu pracovati, ne v souřadnosti, nýbrž v pod- a nadřaděnosti, řízeny jedním, na jeden předmět a jeden vedeny cíl, aby s prospěchem sloužilo se výrobě. Rovněž překážela by rovnost a souřaděnost v majetku činnosti lidské a jejímu vývoji. Tato rovnost v zápětí měla by požadavek rovnosti v práci a tím nečinnost a zastavení práce.

Úplné tudíž spojení se kapitálu s prací je nemožno, jakési lišení, oddělování je nutností, jež souvisí s lidským vývojem. Čím větším však a rozsáhlejším toto oddělování jest a býti musí, tím naléhavější stává se potřeba mravního pojítka, jež dotčené, oddělené údy společnosti lidské spojuje, tím pevněji a těsněji musí ono mravní pojítko býti upjato, jinak zvrhne se toto nezbytné oddělování v nepřirozenou protivu. Kde počíná fysické oddělování práce a kapitálu, tam počíná též možnost roztržky mravní, neshody; tu však dlužno zameziti, jí zabrániti anebo aspoň ostří ji zbaviti. Uznáváme, že těžkou je prací zameziti každou neshodu a dosíci úplné mravní jednoty. Co mohou pokaziti rozpoutané

vášně a náruživosti! A co již právě na poli tomto pokazily! Fysické odloučení práce od kapitálu, prácedárců od dělníků přestoupilo již dovolené hranice. Kapitalisté, z nichž každý již sám představuje moc, mohou tuto spojením se do nekonečna zvýšiti. Naproti tomu roztrhl danajský dar liberalismu dělníkům věnovaný, svobody, totiž stěhování se, pásku je dříve spojující.

Předmět, při němž naprosto nutně mají si podati přátelskou ruku práce a kapitál, jest výrobek, který oba pouze s p o l e č n ě b u d u j í ; bohužel však jsou práce a kapitál rozdvojeny, sledujíce každý své zvláštní zájmy, a to nárokem na výrobek a způsobem, jakýmž nárok ten rozděliti chtějí. Ovšem, že by nejšlechetnějším a nejdůstojnějším dělením bylo dělení společnické (Gesellschaftst-heilung). Tento způsob shody mezi prací a majetkem že by byl panoval, kdyby přirozenost lidská byla zůstala ve stavu neporušenosti původní, není pochyby. V nynějším však řádu věcí, jaký skutečně jest, zůstane zmíněné společnické dělení stanoviskem více ideálním, které soustavy mezdní nikdy neodstraní a prakticky všeobecně se nikdy neprovede; (ke smlouvě služebné může tu a tam ještě přistoupiti smlouva spolková); s o u s t a v a m z d y však bude vždycky a všude všeobecným způsobem, jímž práce s kapitálem budou se pořádati. Rozdíl mezi boháči a chudými, zámožnými a nezámožnými zůstane proto navždy. Přes to však lze a musí se o to pečovati, aby tento rozdíl jakési shody nevylučoval, tak příkrým nebyl a v nepřátelství se nezvrhl. Jestliže však majetní a mocní tohoto světa neuloží sobě jakéhosi sebezáporu, pak stane se právě soustava námezdní lidskou hrabivostí zřídlem mnohé a veliké bídy a velikých zločinů, což však nikterak neplyne ze soustavy samé, nýbrž z jejího zlého užití.

Zlým užitím a zlořádem však zváti dlužno, když stále a soustavně více podceňuje se fysická práce dělníkova, když tak nízké vyplácejí se mzdy, že kapitálu a jakési domnělé práci duševní připadá lví podíl. Jest ovšem práce myslová daleko vznešenější práce tělesné, má tedy zajisté větší hodnotu; přece však stojí práce tělesná sama sebou výše nežli kapitál jí zúrodněný. Když však přes to právě kapitál nepoměrně větší podíl výtěžku si zabírá a práci hladovou mzdou odbývá, pak nelze se diviti, že protivy a roztrpčenosti mezi dělníky a kapitalisty stále větších nabývají rozměrů. Tyto protivy a nesrovnalosti musí býti odklizeny, jinak rozdělena bude celá společnost na dva nepřátelské tábory a uvedena bude do stavu trvalé občanské války. A nejvýmluvnějším svědkem, že vlastně v takovém neutěšeném stavu již jsme, jsou stále se opakující stávky.

Že tím společnosti poslouženo není, dosvědčují nejlépe smutné následky hospodářské a mravní, jež v zápětí mívají.«

»Míváť stávka, podobně jako válka, jak pro poražené tak i pro vítěze smutné následky, jsouc vždy neštěstím. Se stránky hospodářské škodí obyčejně stávka oběma stranám, dělníkům a průmyslu, neb aspoň třídám na něm závislým. Pro národní bohatství té oné země mohou hromadné stávky míti nejpovážlivější následky.« (Po té autor uvádí příklady a číslicemi dokazuje, oč stávky dělnictvo samo připravily, což jsme již sami na jiném místě pověděli.)

»Nesmíme však nikterak se domnívati, že by ze stávky škodu měli ti, jichž závody stávka stihla. Neboť zasáhne-li stávka celé odvětví průmyslové neb aspoň značnější jeho část, pak bývá velkoprůmyslníkům velmi snadno dohoniti to, co stávkou ztratili. Zvýší se ceny výrobků a místo ztráty má průmyslník ještě vysoký výtěžek a ztrátu čili pohromu odnáší vlastně obecenstvo. Každá tedy škoda veškeré výroby jest sama o sobě hospodář-

ským poškozením celkového blahobytu národního; každé pak stoupání přitažlivosti kapitálu, který v rukou několika lidí na útraty všech ostatních stále více se kupí, jest rovněž dalším poškozováním hospodářským obecného blahobytu.

Pohromy velikých stávek sahají však n e p ř í m o také ještě dále. Odvětví průmyslová a obchodní, závislá na závodech stávkou stižených, mohou tou měrou býti poškozena, že přerušeným odbytem a změnou obchodních cest národní blahobyt té oné země na doby dlouhé těžce poškozen býti může. Stávkující a jejich vůdci o těchto dalekosáhlých účincích dobře vědí; vždyť právě do nich skládají všechny naděje své, že prácedárci buď ze strachu vlastní škody povolí anebo od těch k ústupkům donuceni budou, jimž spolu trpěti jest. Ovšem, že tato naděje stávkujících z pravidla jen tehdy se uskutečňuje, přichází-li stávka neočekávaně a v takových rozměrech, že stávkující síly pracovní jinými nahrazeny býti nemohou. Mohou-li však dlouho před stávkou státi se opatření, anebo v krátké době dělníci odjinud býti povoláni, pak spadá všechna hospodářská škoda na bedra konsumentů a z větší části na dělníky samy. Pracuje se do zásoby, od níž pak sebe delší stávka bez účinku se odráží a stávka pak bohužel pro dělníky mečem dvojsečným se stává. Okamžitý nedostatek dělníků bývá záminkou ke zvýšení ceny zboží, a když konečně nabízejí se ku práci nejenom dělníci odjinud, nýbrž i vyhladovělí stávkáři, což jistějšího, než že mzdy, místo aby stouply, klesnou.«

»Jsou však j e š t ě j i n á z l a , která se stávkou spojena bývají a stránky hospodářské jen nepřímo se dotýkají, z l a t o t i ž m r a v n í . Když po celé týdny zástupy dělníků nečinně zahálejí, když zlost a vztek jednoho podněcuje druhé, pak snadno skutečností stává se přísloví: »Zahálka všeho hříchu, vší nepravosti počátek.« Výstřednosti pijáctví a neřesti, které s ním souvisejí, jsou na denním pořádku, pro veřejný však klid a bezpečnost jsou zástupy zahálejících a rozdrážděných dělníků vážným nebezpečím. Přehmaty různé, ano zoufalé útoky na cizí majetek a život, jak slyšeli jsme, nejsou pak vyloučeny.

D l u ž n o t e d y k a ž d o u s t á v k u a s t á v k u v ů b e c z a v r h o v a t i ? N i k t e r a k ! «

»Praví se ovšem v dělnické encyklice Lva XIII., aby v zájmu obecného, veřejného blaha stávky, zvláště ve formě hrozivé, pokud možno, se zamezovaly. Totéž tvrdíme také my. V tom však případě, že by veřejná moc dělníkům ke spravedlnosti a právu jejich nepomohla, a dělníci žádných výstředností se nedopouštěli, jsme toho mínění, že stávka žádným porušením práva není a že s tohoto stanoviska nelze stávku odsuzovati. S tímto obmezením a s této stránky připouští však též zmíněný okružní list Lva XIII. dovolenost stávky.

Tím přicházíme ke s t r á n c e s t á v k y p r á v n í . Pravili jsme, že není třeba, a že nesmíme zavrhovati stávku vůbec a každou stávku. Proč? Poněvadž ona zla, jež dlužno zavrhovati za všech a jakýchkoliv okolností, nejsou podstatně a nutně se stávkou spojena. Jsou sice k ní v jakémsi vnějším spojení, mohou však býti uvarována, a ti, kdož stávkují, musí míti vůli, jim se vyhnouti, jedná-li se o dovolenost stávky. Přihodí-li se pak přes to některá z nich, připadají vinou jejich původcům, nikterak však za každých okolností těm, kdož míry k bezvinné obraně šetříce, všeobecné stávky se súčastňují nebo k ní podnět dávají. Jiná však zla, která přirozeně a podstatně ze stávky plynou, nemohou naprosto a tou měrou se zavrhovati, že by pro nějaké vyšší dobro nesměla býti způsobena.

Pravili jsme svrchu, že soustava námezdní je oprávněnou formou vztahu prácedárcova k dělníkům. Hájí tudíž dělníci svého práva, pokoušejí-li se upraviti soustavu mzdy tak, aby jim při práci mírné připadl větší podíl z toho, co spojením se práce s kapitálem se vyzískává, a praví-li a té zásady se drží, že, nemůže-li to ono průmyslové odvětví takovou mzdu platiti, lépe jest, aby zaniklo, než aby zkracováním mzdy dále existovalo.

S druhé strany jsou však také prácedárci v právu, jestliže takového čítání uznati nechtějí, nýbrž chtějí-li i tehdy, když závod jejich dostatečně se jim vyplácí, bez ohledu na větší nebo menší vlastní výtěžek, plat dělníků jednou pro vždy tak upraviti, aby dělník s rodinou dostatečné živobytí měl. Podmínky smlouvy pracovní, více nebo méně příznivé, jsou věcí dohodnutí se dělníkova s prácedárcem. Prácedárci jednali by teprve tehdy nespravedlivě, kdyby dělníkům přes to, že závod jejich se dostatečně vyplácí, takové nedávali mzdy, jež by pro ně a jejich rodinu stačila. Na takovou mzdu má dělnictvo vůbec právo.

Dělník však má také právo, aby nebyl nucen k práci přílišné, k práci nedělní a sváteční bez naléhavé potřeby. K tomu všemu má dělník právo a každé jednání proti tomu je křivdou, kteréž nižádná neodčiní smlouva, a to proto, poněvadž předmět takové smlouvy byl nedovolený, a přípověď dělníkova vynucená nouzí neplatná jest.

Zřetelem ke způsobu, jakým stávky osnovány bývají, jakož i pro posouzení jejich stránky právní jest veledůležito věděti: předně, jsou-li dělníci co do požadavků svých v právu, po druhé, dopouštějí-li se prácedárci bezpráví, přání jejich odmítajíce. Aby dělníci pokračovali v práci, jež se bezprávně po nich žádá, nikdy a nikdy povinni nejsou, i kdyby povinnost taková ve smlouvě pracovní, jež v tomto případě smlouvou neplatnou jest, obsažena byla. V takovém případě mohou dělníci právem ihned zastavením práce vyhrožovati, nevyčkavše ani umluvené lhůty výpovědní, a kdyby prácedárci zdráhali se bezpráví odstraniti, ihned práci zastaviti: škoda, která nejenom prácedárci, nýbrž i konsumentům vzniká, spadá vinou na prácedárce. Nečiní-li však prácedárci dělníkům žádné křivdy, jsou tito povinni přijaté závazky až do vypršení umluvené lhůty plniti; mohou sice příznivějších podmínek žádati, nesmějí však n á s i l n ě se jich domáhati. Jakmile však uplynula doba umluvená a byla-li zachovávána smluvená lhůta výpovědní, mohou dělníci společnou akcí jíti v požadavcích svých dále; mají právo práci svoji ceniti výše; i kdyby výše ta byla nerozumná, přesahujíc míru slušnosti, nelze jich viniti, přesně řečeno, z nespravedlnosti a křivdy. Nemusíť hodnota práce býti určována běžnou právě hodnotou směnnou výrobků; dělník je v právu, domnívá-li se, že stejně dobře a týmže právem určena býti může hodnota směnná výrobků zvýšenou mzdou dělníkovou. Pokud se zvýšení mzdy pracovní týče, může dáti se dělníkům mnohem větší volnost, než prácedárcům zřetelem ke snížení mzdy. Plyne to z povahy svobodné smlouvy. Kontrahenti mohou jíti až k nejvyšší a nejnižší hranici mzdy spravedlivé, dělníci směrem nahoru, prácedárci směrem dolů. Hranice však vysoké mzdy je přirozeně mnohem neurčitější než hranice nízké mzdy. V některých však případech bývá též dosti nesnadno určiti hranici dolní. To, co všeobecně čili samo sebou mzdou nespravedlivě nízkou označeno býti musí, může pro zvláštní okolnosti určitého případu nespravedlnosti zbaveno býti. Proto velmi často těžko asi bude, dovoliti dělníkům okamžité zastavení práce na základě nespravedlivých a tudíž samo sebou neplatných podmínek, umluvených bez ohledu na smlouvu pracovní. Uvedli jsme příklad mzdy, ne snad proto, že by pouze ona stávkou

dala se vynutiti, nýbrž proto, že bývá nejhlavnějším předmětem jejím; jiné příčiny stávky jsou buď povahy podřízené anebo velice těsně s ní souvisejí, jsou tedy vlastně pouze jinou formou požadavku upravení mzdy. Doba pracovní, noční práce, omezení práce žen a dětí, to vše v nejužším stojí spojení s otázkou mzdy. (Viz Lehmkuhl, »Arbeitsvertrag und Strike«, str. 35 nn.)

S t a n o v i s k o k a t o l i c k é m r a v o v ě d y k e s t á v c e možno též vyjádřili takto:

1. Stávka, jež byla učiněna v době, kdy dělník ještě nebyl se zavázal právně platnou smlouvou nějakou k určité práci, a kdy též žádný jiný závazek mu nepřekáží, který by ho buďsi povinností práva neb alespoň zřízené lásky vázal, jest a zůstává — i kdyby byla společna a umluvena — skutkem indifferentním. Účel a prostředky rozhodují pak, zdali dovolena jest čili není.

2. Obyčejně stávkuje se, aby prácedárce byl přinucen zvýšiti mzdu, omeziti dobu práce, by lépe dbal a staral se o zdraví a bezpečnost dělníků atd. Jsou-li tyto požadavky odůvodněny a mírny, jest stávka, pokud účelu se týče, dovolena, nedovolena však, činí-li se, aby dále v platnosti trvaly nároky nespravedlivé. Než i v tomto případě směl by dělník s ostatními stávkovati, kdyby se mu bylo obávati krutého pronásledování nebo dokonce tělesného týrání se strany těch, kdož nespravedlivě stávkují, pod tou však podmínkou, že úmyslu jejich neschvaluje. V tomto případě říci nelze, že zdržuje se práce kladně spolupůsobí ku porušení práva, jehož ostatní se dopouštějí; ostatně přestává vůbec i závaznost jeho služebné smlouvy a povinnost lásky vůči prácedárci, zameziti jeho znásilňování, když by jenom s vlastním velikým nebezpečím bylo možno jí vyhověti.

3. Nemá-li stávka minouti se s účelem, pak musí lokálně býti všeobecná. Pokud však běží o volbu prostředků, aby všeobecnou byla, naskytuje se nové nebezpečí. Ke stávce všeobecné kde koho vybízeti, stávkujícím podpory dávati a p. může býti dovoleno — jen když požadavky stávkujících spravedlivy jsou. Rozdivné však klamné sliby, hrozby, násilné dělníků zdržování, pustošení místností pracovních, ničení strojů a vůbec každý a jakýkoliv čin násilný, dlužno vždy a za všech okolností odsuzovati jakožto nespravedlivé sahání na svobodu a majetek bližního.

Případně zove se též stávka bojem, lépe válkou, poněvadž má v jisté míře všechny vlastnosti a následky války. Za starých časů trvaly války často dlouhá léta, dnes jsou ukončeny v několika týdnech, ano i dnech. Tak jest tomu i u stávek. V roce 1495 v Kolmaru vypuklá stávka pekařských tovaryšů trvala plných deset let a skončila teprv v r. 1505 vítězstvím dělníků (Janssen I. 369); dnes jsou i největší stávky skončeny v několika týdnech; moderní technika válečná s rychlopalnou zbraní činí dlouhé trvání války nemožným, jako dnešní světový obchod, jemuž k službě jsou železnice, parolodi a stroje, nedopustí protažení stávky.

Hledíme-li tedy na stávku se s t a n o v i s k a v á l k y , pak platí o ní tyto mravní zásady:

1. Stávka jakožto válka je v ž d y z l e m , bohužel že však někdy, právě jako válka, zlem nutným. Proto je ke spravedlivé stávce se stanoviska katolické mravovědy týchž podmínek třeba jako ke spravedlivé válce. V první řadě musí stávka vždy s t á t i n a p r á v n í m z á k l a d ě , t. j. dělnictvu musí se díti skutečná křivda na jeho právech.

Z toho plyne, že příčina stávky vždy musí býti závažná, ne pouze malicherná, nebo dokonce vymyšlená. Bohužel, že se toho vždy nešetří a že činí se stávky z příčin velmi malicherných, někdy též z pouhého vzdoru. Příkladů je dosti, poslední byla stávka pivovarských bednářů berlínských.

2. Stávka musí býti nutná, t. j. teprve tehdy smí se učiniti, když všechny jiné prostředky k uklizení sporu nestačily… Stávka jest zajisté až nejposlednější prostředek, jest to, jak řečeno, boj, k němuž odhodlati se dovoleno jen v nejkrajnějším případě, a to ještě jen tehdy, když

3. jest n a d ě j e n a v í t ě z s t v í . Z toho patrno, že každá stávka musí býti rozvážena a důkladně rozvážena na vážkách rozumových. V boji, ať již zvítězí kterákoli strana, vždy utrpí ztrátu obě strany. Ve válce platí zásada »kdo s koho«, tu se nešetří nikdo, a to tím méně, čím příkřeji obě strany proti sobě stojí. Proto není radno dávati se do stávky tam, kde výsledek jest až příliš nejistý pro stávkáře…

»Než se dělnictvo do stávky dá, měla by se důkladně rozvažovati nejen oprávněnost a nutnost stávky, nýbrž také zvláště možný její výsledek. Má-li pak stávka začíti, o tom by mělo súčastněné dělnictvo samo rozhodovati, nikoliv, jak se obyčejně děje, křikem a akklamací při plných korbelích a rozpálené hlavě, nýbrž po střízlivé úvaze a tajným hlasováním. Většina dvou třetin, anebo po případě tří čtvrtin ať rozhodne. Kdyby dělníci takto si vedli, věru že by tolik stávek se nečinilo, málo však která skončila by bez úplného výsledku, poněvadž by i veřejné mínění vždy stálo na straně dělnictva, když by zřejmo bylo, že toto s dobrou rozvahou a jen z donucení v boj se vydává.«

Ke konci pak pokládáme za vhodno poukázati též na r e s o l u c i z e m s k é h o s j e z d u d e l e g á t ů k a t o l i c k é h o d ě l n i c t v a v Č e c h á c h roku 1896, která o stávkách praví toto:

»Uznávajíce, že stávka jest jistý druh války a že jest tudíž nebezpečným zlem, kterému se však v některých okolnostech vyhnouti nelze, ustanovujeme se na tom:

1. Aby ke stávce sáhlo se jen tenkráte, když žádný jiný prostředek k vyrovnání sporu nestačí.

2. Aby příčina stávky byla vždy závažná a nikoliv malicherná, jakož i aby založena byla na skutečném a právním základě.

3. Aby stávkující měli alespoň přibližnou jistotu vítězství.

4. Dělnictvo závodu, v němž se stávkovati zamýšlí, samo se rozhodne o tom, zdali se tak státi má, a sice rozhodne se o stávce po chladné rozvaze tajným hlasováním lístky, nikdy však pouhou akklamací. Ke stávce přikročí se jen tenkráte, když nejméně tři čtvrtiny veškerého dělnictva závodu se pro stávku vysloví.«

5. Jakmile stávka tímto způsobem začala, zavazuje se veškeré dělnictvo závodu k úplné solidárnosti bez ohledu na to, ke které straně kdo náleží; jsou-li ve stávce i soudruzi naši súčastněni, nechť soudruzi tito o vzniklé stávce podají zprávu zemskému sboru důvěrníků, který pak věc v úvahu vezme a soudruhy naší strany vyzve k účinné podpoře stávkujících. Povinností našinců pak jest, stávkující, seč možno, podporovati.«

§ 20.

Doslov.

Kdo bedlivěji stopuje stávkové boje, dnes na denním pořádku se nalézající, přesvědčí se, že stávky velikým milionářům-fabrikantům pranic neškodí; naopak, dnešní průmysl stávek potřebuje, aby se vyprázdnily přeplněné sklady a fabrikanti nebyli nuceni platiti mzdu, když práce nemají. Nebudeme daleko od pravdy, když řekneme, že židovští milionáři dají as socialistickým vůdcům návěstí, že potřebuji stávky, aby vůdcové ti vyřídili to další. V tom vidíme přímo bídnou hru, kterou provádějí vůdcové sociální demokracie s ubohým nevědomým dělnictvem. Stávky jdou kapitálu k duhu, avšak menším živnostníkům škodí. Stávky jsou hrobem mnoha menších existencí, drobných mistrů, kteří s dnešními, od sociálně-demokratických agitátorů nakaženými a mravně zvrhlými chasníky pracovati nemohou.

Stávky vrcholí hlavně v požadavku zvýšení mzdy a snížení doby pracovní z 11 na 8 hodin denně. Oba požadavky mají svoji dobrou i špatnou stránku. Dělnictvo chce zvýšení mzdy dnes, kdy všeobecně a většinou zvláště maloprůmyslníci, maloživnostníci i malorolníci naříkají nad úpadky řemesel a živností, kdy konkurence nemá vyměřených mezí, aby na jedné straně nemohla hromaditi kapitál na kapitál, a na druhé úpadek na úpadek a mizérii na mizérii.

Dělnictvo domáhá se zvýšení mzdy, kdy naříká se všude na vysoké daně, přirážky a jiné a jiné berní šrouby, kdy ceny výrobků stojí nízko, kdy pára, plyn, elektřina, voda i vzduch v pohyb uvádějí nepřehlednou řadu strojů, kdy dělník stává se v řemesle již vzácností.

Zvýšení mzdy dělnictvo požaduje všude stejně, ve velkozávodě jako v maloživnosti, od továrníka nezměrně bohatého, jako od zchudlého, sotva v existenci řemeslnické se držícího mistra. Osmihodinná doba pracovní zavládnouti má jak v továrnách mechanicky zařízených, tak i v dílnách bez strojů, po staroživnostensku nad vodou ještě se držících.

Dělník žádá, aby všude stejným měřítkem mu měřeno bylo; nepozoruje však, že za stávajících sociálně-hospodářských protiv nedělnickým, vůbec maloživnostenským kruhům pokrokem doby na příjmech stejně měřeno není.

Dělnictvo nenahlíží, že jeden požadavek a jedna oprava nemůže užiti se na všechny stávající hospodářské poměry, že požadavky a opravy musí býti u každého odboru různé dle možnosti a poměru živnostenského.

Kdyby chtěl maloživnostník provésti i spravedlivě požadované zvýšení mzdy a snížení doby pracovní tak jako továrník, v jehož závodě stroji se pracuje, nemohl by nikterak konkurovati s úspěchem, aby sám při řemesle se svou rodinou živ býti mohl.

Zvýšil-li by v tomto případě živnostník cenu svých výrobků, kdo je bude kupovati, když je v továrně dostane levněji? A konečně, bylo by mu to i dovoleno? Vždyť vídeňským pekařům r. 1890 zakázáno bylo magistrátem zvýšení cen mléčného pečiva, jež zvýšiti chtěli, aby sami škodu netrpěli, když svým dělníkům mzdy zvýšili. Tedy dělník může domáhati se zvýšení mzdy, ale mistr živnostenský nemá míti práva, výrobek, který dělnictvu nejméně k obživě slouží, zdražiti? Jak se to má srovnati? Kdo má nésti celou

tíži neupravených sociálních poměrů? Jen dělník a mistr? Myslíme rozhodně, že celá společnost — hlavně však ti, kteří nejvíce ze společnosti a práce vyzískají — kapitalisté.

Poměry spějí k tomu cíli, že státy samy budou donuceny, zasáhnouti v opravy sociální. Mezinárodní konference vlád r. 1889 na opravu poměrů dělnických byla jen prvním a částečným pokusem toho, co přijde snad dříve, než se toho nadějeme. Státům nemůže býti lhostejno, aby stav maloživnostenský poklesl až na stav proletáře; tím by se jen všeobecné sociální poměry přiostřily.

Že však jest stav maloživnostenský se stavem dělnickým ve velmi úzkém spojení, musí býti dbáno existence jeho jako stavu v národě po rolnictvu nejdůležitějšího. Dělnictvo z dílen řemeslnických mělo by si toho býti také vědomo. Dělnictvem měly by požadavky pracovní i platební srovnávány býti s možností a okolností, měly by býti odborné a nikoliv všeobecné, alespoň na tak dlouho, dokud nebudou mezinárodně upraveny otázky sociální v příčině práce strojní, rukodělné a doby pracovní.

Ve všech dosud vzniklých sporech mezi dělnictvem a kapitalisty postavila se vláda moderních států na stranu kapitalistů a u nás — zdá se — úřadové dosud neznají k urovnání stávek a sporů dělnických lepšího zprostředkovatele než policii, četnictvo, vojsko a žaláře.

Zcela jiného náhledu jest anglický ministr obchodu Ritchie. Ten, přijav deputaci odborového kongressu anglického dělnictva, prohlásil, že pokládá za svatou svou povinnost, co nejvíce zameziti příčiny stávek, které oběma stranám škodí a obě strany roztrpčují. Deputace vyslovila ministru svůj dík za jeho snahu a navrhovala, aby svolána byla konference ze zaměstnavatelův a dělníků, která by se radila o nejlepších prostředcích k zamezení stávek. Ke konferenci té sice došlo, avšak dne 10. února 1899 povolal k sobě ministr Ritchie sekretáře odborového sdružení poslance Woodsa a sdělil mu, že se zástupci zaměstnavatelů vyjednával, a předložil následující svůj plán:

Vláda, aniž kdo jiný, nesmí do stávek se míchati; toť jest věcí čistě odborovou, kterou vyřídí si zaměstnavatelé a dělníci mezi sebou sami. Veškeré násilí a nátlak vlády na dělnictvo nebo na zaměstnavatele jest vyloučeno. — Každý odbor práce měj svůj smírčí úřad, jemuž v první instanci sporná věc k rozhodnutí se předloží. Nedohodnou-li se, předloží se věc ústřednímu smírčímu úřadu, složenému ze zaměstnavatelův a dělníků všech pracovních odborův, a ten rozhodne konečně a právoplatně, a rozsudku jeho strany podrobiti se musí. Stávka nesmí žádnou stranou býti započata, dokud smírčí úřady nerozhodly.

Tímto zařízením předejde se veškeré nerozvážné stávkování, poněvadž věc dříve prozkoumají lidé úplně nestranní, a předejde se všechen terrorismus, poněvadž stávka započata býti nesmí, dokud smírčí úřadové nepromluvili. Rovněž zabrání se zařízením tímto zneužívání stávky k účelům strannickým, poněvadž otázka o stávce musí se pohybovati jen na poli čistě hospodářském bez politické zabarvenosti.

Tento svůj plán předložil ministr Ritchie parlamentární komissi zaměstnavatelův a dělníkův a vyzval obě strany, aby sestoupily se ku provedení těchto plánů. Dělnictvo z plna srdce souhlasilo, avšak zaměstnavatelé odpověděli, že se společné konference nesúčastní, poněvadž neuznávají, že by naznačená cesta vedla k opravdovému míru a že sestavení smírčího úřadu ze zaměstnavatelův a dělníků sotva by se provésti dalo.

Ze všeho, co jsme zde z bojiště práce uvedli, jde na jevo, že stávka jest zoufalou sebeobranou dělnictva proti kapitalistům, má-li skutečné příčiny a není-li od agitátorů uměle vyvolána. Právo ke stávkování dělnictvu nikdo upírati nemůže.

Kdyby se mělo všude a ve všem dělnictvo podrobiti kapitalistům, v čemž by se medle lišilo od otroků a starých pohanských národů? Zde nastává povinnost, aby konečně kapitál uznal práva práce.

Spor práce s kapitálem nikdy neutuchne a nikdy se neurovná, dokud kapitalista i dělník nebudou společně jednati dle zásad náboženství Kristova: Miluj bližního, jako sebe sama. Co nechceš, aby ti jiní činili, nečiň i ty jim.

Všickni lidé jsou sobě před Bohem rovni, nikdo není zrozen, aby druhému otročil. Sociální otázka jest v podstatě své otázkou náboženskou a mravní. Marně sháníte se po zákonech; dokud člověka neučiníte mravným, poctivým, pracovitým, střídmým, spokojeným, dokud ho neučiníte křesťanem slovem i skutkem, dotud marny budou pokusy k rozluštění otázky sociální.